

Seksuele opvoeding in de Jeugdzorg

Kirsten oude Alink, Maud Kreuwel en Ronit Wesselink

Bachelorrapport uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker

Academie Mens & Maatschappij

Saxion, Enschede

Seksuele opvoeding in de Jeugdzorg

*Een kwalitatief onderzoek naar de vormgeving van
seksuele opvoeding en de ervaringen van pedagogisch
medewerkers van Ambiq en Jarabee*

Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker

Kirsten Oude Alink

Maud Kreuwel

Ronit Wesselink

Bachelor begeleider: M. Jacobs-Ooink

Academie Mens en Maatschappij

Enschede, 24 mei 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Doelstelling	8
1.2.1 Korte termijn doelstelling	8
1.2.3 Lange termijn doelstelling	8
1.3 Vraagstelling	8
1.3.1 Hoofdvraag	8
1.3.2 Deelvragen	8
1.4 Leeswijzer	8
2 Seksuele opvoeding	10
2.1 Wat is seksuele opvoeding?	10
2.2 Wat is er nodig om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken?	12
2.3 Conclusie	16
3 Methode van onderzoek	17
3.1 Onderzoeksmethode en onderzoeksvorm	17
3.2 Werving en selectie van deelnemers	18
3.3 Onderzoeksinstrument	18
3.4 Data analyse	18
3.5 Trustworthiness	19
3.7 Authenticity en ethische overwegingen	19
4 Resultaten	21
4.1 Wijze van vormgeving seksuele opvoeding op de leefgroep	21
4.2 Rol van de pedagogisch medewerkers bij het vormgeven van seksuele opvoeding	22
4.3 Voorwaarden voor seksuele opvoeding	23
5 Conclusie	26
5.1 Conclusie vormgeving seksuele opvoeding op de leefgroep	26
5.2 Conclusie ervaring van pedagogisch medewerkers over het bespreekbaar maken van seksualiteit	27
5.3 Conclusie hoofdvraag: Hoe geven de pedagogisch medewerkers binnen Ambiq en Jarabee vorm aan de seksuele opvoeding in leefgroepen?	28
5.4 Aanbevelingen	28
5.4.1 Aanbeveling 1	28
5.4.2 Aanbeveling 2	28
5.4.3 Aanbeveling 3	28
5.4.4 Aanbeveling 4	29
5.4.5 Aanbeveling 5	29

5.5	<i>Sterkte- zwakte analyse</i>	29
5.5.1	Sterktes van het onderzoek.....	29
5.5.2	Zwaktes van het onderzoek.....	30
6	Discussie	31
	Literatuur	33
	Bijlagen	38
	<i>Bijlage 1 Interviewformat</i>	39

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van het onderzoek dat gedaan is naar de vormgeving van seksuele opvoeding op de leefgroep binnen Ambiq en Jarabee. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Expertisecentrum Jeugdzorg Twente. Dit onderzoek is een deel van een groter onderzoek dat uitgevoerd wordt door Expertisecentrum Jeugdzorg Twente in opdracht van FICE.

Graag willen wij een aantal personen bedanken voor de medewerking en begeleiding waardoor dit resultaat tot stand heeft kunnen komen. Allereerst gaat onze dank uit naar de contactpersonen van Ambiq en Jarabee die geholpen hebben om respondenten te werven voor de focusgesprekken. Daarnaast willen we de respondenten die deel hebben genomen aan de focusgesprekken bedanken voor hun inzet en het delen van hun ervaring en beleving.

Tevens willen we Margriet Braun en Tamara Loohuis bedanken voor de nauwe betrokkenheid tijdens het onderzoek en haar feedback tijdens het proces. Ook willen we Ilse Boswinkel bedanken voor het meedenken tijdens deze periode.

Als laatste gaat onze dank uit naar Mariska Jacobs-Ooink, omdat zij de afgelopen periode als docent erg betrokken is geweest en ons gedurende dit onderzoek heeft begeleid.

Kirsten Oude Alink, Maud Kreuwel & Ronit Wesselink

Enschede, mei 2016

Samenvatting

Naar aanleiding van het rapport van de commissie-Samson dat in 2012 is gepubliceerd kwam naar voren dat kinderen en jongeren die onder de verantwoordelijkheid van de overheid in de jeugdzorg zijn geplaatst, niet altijd veilig zijn. Commissie-Samson besloot daarom maatregelen te treffen die het risico op seksueel misbruik tegen moeten gaan. Er werd een onafhankelijke commissie ingesteld met de opdracht om een kwaliteitskader op te zetten. Commissie Rouvoet ontwikkelde het kwaliteitskader 'Voorkomen Seksueel Misbruik in de Jeugdzorg'.

Het Expertisecentrum Jeugdzorg Twente (EJT) doet een groot onderzoek voor FICE om te kijken hoe het kwaliteitskader is geïmplementeerd in de organisaties binnen de jeugdzorg. Het EJT is een onderzoek gestart naar de vormgeving van seksuele opvoeding door pedagogisch medewerkers binnen de organisaties Ambiq en Jarabee.

Door middel van een inventariserend onderzoek is antwoord gegeven op deze hoofdvraag. Informatie is verkregen door middel van focusgesprekken. Uit deze focusgesprekken is naar voren gekomen dat pedagogisch medewerkers op een spontane en ongedwongen manier vorm geven aan de seksuele opvoeding. Zij maken hierbij gebruik van hun eigen referentiekader en zetten eigen waarden en normen in om seksuele opvoeding vorm te geven. Seksuele opvoeding wordt ook vorm gegeven door dit in te plannen op gezette tijden, maar pedagogisch medewerkers ervaren dat er dan een negatieve lading aan het onderwerp wordt gegeven. Naar voren is gekomen dat pedagogisch medewerkers zelf geen handelingsverlegenheid ervaren. Uit dit praktijkonderzoek blijkt echter dat pedagogisch medewerkers verschillende aspecten van kennis missen om seksuele opvoeding volgens het kwaliteitskader vorm te geven. Er worden een vijftal aanbevelingen gedaan, waaronder deskundigheidsbevordering voor pedagogisch medewerkers en aanpassingen rondom het beleid. Tot slot is een aanvullend onderzoek aanbevolen om zowel de aantal respondenten als de credibility te verhogen.

1 Inleiding

In dit hoofdstuk is de aanleiding van het onderzoek beschreven. In paragraaf twee is de doelstelling opgenomen. De doelstelling wordt opgevolgd door de hoofd- en deelvragen in paragraaf drie. De laatste paragraaf van dit hoofdstuk is de leeswijzer waarin de opbouw van het onderzoek wordt beschreven.

1.1 Aanleiding

In alle sectoren van de samenleving komt seksueel misbruik voor. De ministers van Jeugd en Gezin en de minister van Justitie besloten in april 2010 onderzoek te laten doen naar mogelijke signalen van seksueel misbruik bij minderjarigen die onder verantwoordelijkheid van de overheid in instellingen of pleeggezinnen zijn geplaatst (Rapport commissie-Samson, 2012).

De commissie-Samson heeft op 8 oktober 2012 een rapport uitgebracht onder de titel: 'Omringd door zorg en toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen vanaf 1945 tot heden'. De commissie kreeg de opdracht om onderzoek te doen naar:

- De signalen van seksueel misbruik van minderjarigen die onder de verantwoordelijkheid van de overheid zijn geplaatst in instellingen en pleeggezinnen;
- Bekendheid bij de overheid van de signalen van seksueel misbruik;
- De reactie van de overheid op signalen van seksueel misbruik;
- Huidige mechanismen voor signalering van seksueel misbruik van minderjarigen (Rapport commissie-Samson, 2012).

In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) staat dat 'een kind dient te worden opgevoed in de geest van vrede, waardigheid, vrijheid, gelijkheid en solidariteit' (Verdrag inzake de Rechten van het Kind, 1989). In het rapport van commissie-Samson komt naar voren dat jongeren die onder verantwoordelijkheid van de overheid in de jeugdzorg geplaatst worden, niet genoeg beschermd zijn tegen seksueel misbruik. Dit misbruik betreft zowel groepsgenoten als medewerkers van de organisatie. Jeugdzorg Nederland was geschrokken en bezorgd over de uitkomsten van het onderzoek. Veel misbruik blijft onopgemerkt. Commissie-Samson besloot daarom maatregelen voor te bereiden die het risico van seksueel misbruik tegen moeten gaan. Hierbij vonden zij het belangrijk dat er een onafhankelijke commissie ingesteld werd, welke de opdracht kreeg een kwaliteitskader op te stellen (Jeugdzorg Nederland, z.j.).

Commissie Rouvoet is de onafhankelijke commissie die het kwaliteitskader 'Voorkomen Seksueel Misbruik in de Jeugdzorg' heeft ontwikkeld. Het kwaliteitskader is in mei 2013 vastgesteld. Per 1 mei 2013 zijn de Bureaus Jeugdzorg en de organisaties Jeugd en Opvoedhulp gestart met het verwezenlijken en borgen van de acties uit het kwaliteitskader. Commissie Rouvoet ziet toe op de implementatie en uitvoering van het kwaliteitskader door de jeugdzorgorganisaties die aangesloten zijn bij Jeugdzorg Nederland. Tijdens deze implementatie wisselen Jeugdzorg Nederland en de aangesloten Jeugdzorgorganisaties kennis, ervaringen, good practices en instrumenten uit en ontwikkelen waar nodig ondersteuningsmateriaal (Jeugdzorg Nederland, z.j.).

Dit kwaliteitskader wordt volgens de Commissie Rouvoet (2013) beschouwd als een belangrijke en ambitieuze eerste stap naar het voorkomen van seksueel misbruik in de jeugdzorg. Echter wordt benadrukt dat het noodzakelijk en onvermijdelijk is om de volgende stap te zetten. De commissie bepleit een verdiepings- en verbredingsslag te maken die uiteindelijk moet zorgen voor een integrale aanpak van de veiligheid rondom de jongeren die toevertrouwd zijn aan de zorgen van jeugdzorg. Het resultaat van de verdiepings- en verbredingsslag moet volgens de commissie uitkomen in een integrale aanpak van veiligheid rond de jongeren die aan de zorgen van jeugdzorg zijn toevertrouwd: een Kind Veilig Systeem (KVS).

Jeugdzorg Nederland is zich ervan bewust dat het verwezenlijken van het kwaliteitskader veel van de sector vraagt, maar dat zij haar uiterste best moet doen om de veiligheid van de kinderen in de jeugdzorg te waarborgen (Jeugdzorg Nederland, z.j.).

Sinds de invoering van het kwaliteitskader hebben jeugdzorgorganisaties niet stil gezeten. Er heeft een implementatie plaats gevonden binnen organisaties op verschillende manieren (Inspectie Jeugdzorg, z.j.). Dit zorgt ervoor dat er vragen zijn over de ervaringen van pedagogisch medewerkers rondom deze implementatie; hoe gaan zij om met de seksuele opvoeding op de leefgroep. Deze vragen liggen bij Ambiq en Jarabee.

1.2 Doelstelling

In dit onderzoek zijn een korte en een lange termijn doelstelling opgenomen.

1.2.1 Korte termijn doelstelling

In kaart brengen van de wijze waarop pedagogisch medewerkers vormgeven aan seksuele opvoeding op de leefgroepen binnen Ambiq en Jarabee.

Deze doelstelling heeft betrekking op de periode na het in werking treden van het kwaliteitskader 'Voorkomen Seksueel Misbruik in de Jeugdzorg'.

1.2.3 Lange termijn doelstelling

Met de uitkomst van dit onderzoek wordt bijgedragen aan een verdere implementatie van het kwaliteitskader 'Voorkomen Seksueel Misbruik in de Jeugdzorg' binnen Ambiq en Jarabee.

1.3 Vraagstelling

Deze paragraaf heeft betrekking op de hoofd- en deelvragen die zijn opgezet voor dit onderzoek.

1.3.1 Hoofdvraag

Hoe geven de pedagogisch medewerkers binnen Ambiq en Jarabee vorm aan de seksuele opvoeding in leefgroepen?

1.3.2 Deelvragen

Theoretische deelvragen

1. Wat is seksuele opvoeding?
2. Wat is er nodig om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken?

Praktijk deelvragen

1. Hoe geven pedagogische medewerkers vorm aan seksuele opvoeding op de leefgroep?
2. Hoe ervaren pedagogische medewerkers het bespreken van seksualiteit op de leefgroep?

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk twee is het theoretisch kader uitgewerkt. Het theoretisch kader is gebaseerd op de twee theoretische deelvragen die zijn opgenomen in subparagraaf 1.3.2. Aan het eind van dit hoofdstuk is een conclusie geschreven waarin de theoretische deelvragen beantwoord worden. Het theoretisch kader wordt opgevolgd door de methode van onderzoek. Dit is in hoofdstuk drie uitgewerkt. De resultaten van het onderzoek die voortkomen uit de focusgesprekken zijn uitgewerkt in hoofdstuk vier. Vervolgens is in hoofdstuk vijf een conclusie geschreven op basis van de resultaten. Ook zijn er in dit hoofdstuk aanbevelingen gedaan en is er een sterkte- zwakte analyse van het onderzoek beschreven. Hoofdstuk zes bevat een discussie waarin een discussiepunt vanuit

verschillende zienswijzen wordt belicht. Het eigen professionele standpunt is onderbouwd met argumenten. Tot slot is een literatuurlijst toegevoegd, deze wordt opgevolgd door de bijlagen.

2 Seksuele opvoeding

In dit hoofdstuk is het theoretisch kader uitgewerkt. Het theoretisch kader is gebaseerd op de theoretische deelvragen. Aan het eind van dit hoofdstuk is een conclusie geschreven waarin de theoretische deelvragen beantwoord worden.

2.1 Wat is seksuele opvoeding?

Voor alle kinderen en jongeren zijn er belangrijke basisbehoeften. Dit is niet alleen eten, drinken en een veilige plek, maar ook warmte, je welkom en geaccepteerd voelen, volwassenen in je omgeving op wie je kunt rekenen, gezien en gewaardeerd worden, ruimte krijgen om je grenzen te verkennen en te worden wie je bent. Dit zijn dan ook belangrijke aspecten in de seksuele opvoeding. Het werken in de residentiële jeugdzorg vraagt dan veel van pedagogisch medewerkers. In het werken op de groep zijn het beheersen en controleren een grote rol waardoor er voor warmte, affectie, groei en ontwikkeling minder ruimte is.

Jeugdigen in de residentiële jeugdzorg moeten in eerste instantie kind of jongere kunnen zijn en niet cliënt met een hulpvraag. Dit betekent dat een pedagogisch medewerker het 'gewone' opgroeien en opvoeden op de eerste plaats moet zetten en daarna pas welke extra zorg een jeugdige nodig heeft gezien zijn hulpvraag (Jongepier, Struijk & Helm, 2010). Opvoeden is eigenlijk kinderen 'laten meedoen'. Een kind kan zich het beste ontwikkelen wanneer het zowel in het gezin als daarbuiten de mogelijkheid krijgt om zijn eigen competenties te gebruiken, in de context toe te passen en verder te ontwikkelen (Hermanns, 2007). Orthopedagoog Ko Kok (1999) noemt het opvoeden in een residentiële instelling dan ook specifiek opvoeden. Hiermee bedoelt hij dat het om opvoeden onder bijzondere omstandigheden gaat: in een instelling en met kinderen en jongeren met verschillende ernstige problemen. Hoogleraar Orthopedagogiek Erik Knorth (2005) spreekt dan ook over 'orthopedagogische basiszorg', dit houdt in: zorgvuldig pedagogisch handelen, binnen een bepaalde cultuur van omgaan met elkaar, bepaalde leefregels en een bepaalde sfeer.

Kinderen binnen de residentiële jeugdzorg maken net als alle andere kinderen vanaf de geboorte een seksuele ontwikkeling door. Volwassenen kijken vaak vanuit hun eigen, volwassen perspectief naar de seksuele ontwikkeling van kinderen. Dit is met alle ervaringen en gevoelens van een volwassen seksualiteitsbeleving. Dit kan er voor zorgen dat men niet meer voor ogen heeft wat een normale, gezonde seksuele ontwikkeling is. De definitie wat normaal seksueel gedrag is, is subjectief. Wat de één normaal vindt, kan door de ander als afwijkend worden beschouwd. Dit komt door de invloed van de norm die binnen een cultuur, maatschappij, gezin of groep aanvaard of geaccepteerd wordt. Abnormaal seksueel gedrag is dan het gedrag wat buiten deze norm valt (De Graaf, 2013). De Wereldgezondheidsorganisatie geeft een volgende definitie voor seksuele gezondheid: Seksuele gezondheid is een positieve en respectvolle benadering van seksualiteit en seksuele relaties. Het gaat hierbij om veilige en prettige seksuele ervaringen die vrij van dwang, discriminatie of geweld zijn (WHO, 2010).

Er spelen verschillende thema's in de seksuele ontwikkeling van kinderen. In de vroege kindertijd, in de leeftijd van nul tot en met vijf jaar worden ze zich bewust van hun eigen lichaam, waaronder de geslachtsdelen. De functie van de geslachtsdelen is voor hen nog niet duidelijk (Brilleslijper-Kater & Baatman, 2000). Tevens komt in deze fase het ontdekken en onderzoeken van de eigen geslachtsdelen en die van anderen tot uiting in seksueel getint gedrag, te denken valt aan (rollen)spellen (Franck, Frans & Van Decraen, 2011). Een pedagogisch medewerker kan aan de hand van het vlaggensysteem kijken of een seksueel getint spel bij een gezonde seksuele ontwikkeling hoort. Tevens is het van belang dat kinderen vanaf twee a drie jaar leren dat het zitten aan eigen geslachtsdelen of het laten zien aan anderen niet in elke situatie gepast is (Deurloo, Lanting, Maris, & Vlucht van der, 2014).

In de leeftijd van zes tot en met elf jaar, de kindertijd, gaan kinderen steeds meer vragen stellen over seksualiteit (Roos & De Graaf, z.j.). Het besef komt dat geslachtsdelen een seksuele functie hebben, voortplanting en andere redenen (Hagens & Leeuwenburgh, 1999). Een pedagogisch medewerker kan op een passende manier antwoord en uitleg geven op vragen die kinderen stellen (Deurloo et al., 2014). Over lichamelijke veranderingen in de puberteit, soa's, anticonceptie en seksueel geweld weten kinderen in deze fase nog niet veel (Roos & de Graaf, z.j.). De interesse in seks neemt toe en het stimuleren van de geslachtsdelen door masturbatie vindt vaak voor het eerst plaats (Bancroft, Herbenick & Reynolds, 2003). Wanneer er zelfbeschadiging of pijn optreedt bij een kind of jongere door masturbatie van zichzelf, zal een pedagogisch medewerker hierover in gesprek moeten gaan met het kind of de jongere. (Deurloo et al., 2014).

Net als in de vorige levensfase spelen kinderen van zes jaar en ouder nog steeds wel eens seksueel getinte (rollen)spellen, wel kan de manier van spel veranderen (De Graaf & Rademakers, 2009). Hierbij is nieuwsgierigheid de belangrijkste reden. Meestal worden de geslachtsdelen bekeken of aangeraakt maar gaat dit niet verder dan dit (De Graaf & Rademakers, 2007). Voor pedagogisch medewerkers is het van belang het kind sociale regels te leren door het gedrag te benoemen, te begrenzen en uit te leggen waarom dit begrenst wordt. Kinderen leren op deze manier normen, waarden en sociale regels (Deurloo et al., 2014).

Tijdens de vroege adolescentie, twaalf tot en met veertien jaar, worden jongeren die geen heteroseksuele oriëntatie ontwikkelen zich in deze levensfase vaak bewust van hun gevoelens van aantrekking tot seksegenoten (Franssen & Hospers, 2009). De jongere kan op verschillende sites informatie vinden over de seksuele oriëntatie. Tevens kan een pedagogisch medewerker op indicatie informatie verschaffen over de ontwikkeling van de seksuele identiteit en kan wanneer nodig ondersteuning bieden bij een coming-out proces (Deurloo et al., 2014). Het fantaseren over seks komt in deze fase bij de meeste jongeren wel eens voor (De Graaf, Meijer, Poelman, & Vanwesenbeeck, 2005). Tevens hebben jongens en meisjes in deze leeftijd zich wel eens seksueel opgewonden gevoeld, jongens hebben deze gevoelens eerder dan meisjes (De Graaf et al., 2005). Seksueel gedrag in deze fase beperkt zich tot (tong)zoenen en voelen en strelen onder de kleren. Slechts een klein deel heeft ervaring met geslachtsgemeenschap. Voor een klein deel van deze groep spelen de seksuele contacten zich af via het internet. Jongeren hebben er vooral baat bij dat zij handvaten en steun ontvangen van pedagogisch medewerkers om te leren communiceren via het internet. Tevens is het belangrijk dat zij bewust worden van de risico's (Deurloo et al., 2014). Vooral jongens maar ook een klein deel van de meisjes komen in deze levensfase (toevallig of doelbewust) in contact met porno (De Graaf et al., 2012). Het is belangrijk dat jongeren beseffen dat deze beelden vaak vertekend en onrealistisch zijn. Een pedagogisch medewerker kan de jongere informatie bieden over de verschillende veranderingen die plaatsvinden in de puberteit, voorzien van betrouwbare informatie door middel van brochures of websites (Deurloo et al., 2014).

In een landelijk onderzoek gaf 3,7% van de twaalf tot veertien jarige jongens en 6,7% van de meisjes in deze leeftijdscategorie aan wel eens gedwongen te zijn tot seksuele handelingen (De Graaf et al., 2012). Jongeren met een beperking lopen een groter risico op seksueel misbruik door hun afhankelijkheid van verschillende anderen, beperkte sociale vaardigheden of beperkte vaardigheden om in te schatten wat toelaatbaar gedrag is en beperkte mogelijkheden om hulp te gaan zoeken of om zichzelf te verdedigen (Van Berlo et al., 2011).

In de leeftijd van vijftien tot en met achttien jaar vinden veel ontwikkelingen plaats in de partnerrelatievorming. In deze fase is het communiceren over seksualiteit en het leren kennen en aangeven van elkaars grenzen en wensen belangrijk (De Graaf et al., 2012). Vrijwel alle jongens in deze levensfase zijn wel eens seksueel opgewonden geweest, bij meisjes gaat deze ontwikkeling langzamer (De Graaf et al., 2005). Uit onderzoek blijkt dat er een duidelijk verschil is tussen jongens en meisjes in het gevoel toe te zijn aan geslachtsgemeenschap; jongens zijn hier eerder klaar voor dan meisjes. Het vrijen met anderen gaat een stapje verder dan in de vorige fase. Via voelen en

strelen en vingeren en aftrekken naar geslachtsgemeenschap en orale seks. Op het zeventiende jaar heeft de meerderheid van de Nederlandse jongeren geslachtsgemeenschap gehad (De Graaf et al., 2012). Het is belangrijk dat pedagogisch medewerkers actief informeren naar de seksuele activiteit en bevindingen van de jongeren. Wanneer gewenst is kan er gericht informatie worden gegeven over seksuele keuzes en risico's (Deurloo et al., 2014).

In deze levensfase lopen jongeren een verhoogde kans op een soa. Dit doordat seksueel actieve jongeren meer wisselende partners hebben (Vriend et al., 2011). Van meisjes tussen de vijftien en achttien jaar heeft 3,6% te maken gehad met seksueel geweld. Dit kan mogelijk te maken hebben met het feit dat jongeren op deze leeftijd nog steeds vrij impulsief reageren, zonder goed de risico's van hun keuzes te overzien (Crone, 2008). Ook de gevoeligheid voor sociale wenselijkheid is hoog (Westenberg, 2008). Doordat er veel sociale interactie plaatsvindt op internet, komt seksuele dwang ook steeds meer online voor (Kerstens & De Graaf, 2012).

Pedagogisch medewerkers moeten zich bewust zijn van hun eigen referentiekader, wat hun kijk op de seksuele ontwikkeling kan vormen (De Graaf, 2013). Ook is het van belang dat zij weten welke ontwikkeling passend is bij verschillende leeftijdsfasen om te kunnen handelen. Maar ook wat er nog meer onder seksuele ontwikkeling valt dan alleen seksualiteit.

2.2 Wat is er nodig om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken?

De seksuele ontwikkeling van kinderen begint al in een vroeg stadium. Ze leren van kleins af aan over liefde, relaties en seksualiteit. Seksuele opvoeding beslaat meer dan alleen seksualiteit. Zo gaat het ook over relaties, liefde, zeggen wat je wel en niet wilt, lekker in je vel zitten, vriendschap en trots zijn op je lichaam (Stichting opvoeden, z.j.).

De leefomgeving is een belangrijk onderdeel die bijdraagt aan het bespreekbaar maken van seksuele opvoeding. Een groot gedeelte van de tijd brengen de jongeren door op de leefgroep. Op de leefgroep wordt door de pedagogisch medewerkers zorg gedragen voor de dagelijkse verzorging, opvoeding en behandeling van de jeugdigen (Richtlijnen jeugdzorg, z.j.). Er kan dus geconcludeerd worden dat pedagogisch medewerkers door middel van hun handelen vorm geven aan het leefklimaat van de jongere.

Bij de opvoeding speelt interactie tussen cliënt en pedagogisch medewerker een belangrijke rol. De interactie kan op verschillende manieren worden vormgegeven. Voordat duidelijk gemaakt wordt welke omgangsvormen ongewenst zijn, is het van belang om te weten welke omgangsvorm gewenst is. De wettelijke positie van professional en cliënt verschilt. Het is daarom goed om omgangsregels vast te stellen. Het doel van deze regels is het creëren van een sociaal en veilig klimaat waarin alle betrokkenen zich geaccepteerd en gerespecteerd voelen en waar zij zich prettig en veilig voelen (Brants, Lammers, Goes, 2011). Omgangsregels en structuur dragen bij aan een goed pedagogisch leefklimaat. Een veilig klimaat draagt bij aan de onderlinge interactie en atmosfeer. Zijn zowel de onderlinge interactie als atmosfeer op de groep goed dan is dit ook van invloed op een goed pedagogisch leefklimaat (Knort, 2005; Bruininks, 2006; Jongepier, Struijk & Van der Helm, 2010; Van der Helm, 2011; Boendermaker et al., 2013).

Het is belangrijk dat jongeren in een residentiële instelling fysiek veilig zijn. Dit geldt ook op het gebied van seksualiteit. Afhankelijk van hun leeftijd horen zij ondersteuning te krijgen bij hun ontwikkeling op het gebied van seksualiteit en intimiteit. Wat 'normaal' is omtrent dit onderwerp verschilt voortdurend voor zowel cliënt als professional. Beeldvorming in de media en op het internet speelt hierbij tegenwoordig een grote rol. Professionals die werkzaam zijn in de jeugdzorg moeten zich hiervan bewust zijn. Professionals in de jeugdzorg moeten kennis en vaardigheden hebben om jeugdigen in hun ontwikkeling te begeleiden en daar hoort ook de seksuele ontwikkeling bij (Rapport commissie-Samson, 2012).

Voor veel professionals blijft seksualiteit een lastig onderwerp. Ze weten niet hoe ze het thema bespreekbaar moeten maken, dit hangt tevens samen met de handelingsverlegenheid van de

pedagogisch medewerkers. Dat pedagogisch medewerkers handelingsverlegen zijn wat betreft het thema seksualiteit is naar voren gekomen uit het rapport van de commissie-Samson (2012). Echter is één van de ontwikkelingstaken in de puberteit volgens Tieleman (2015) toenadering zoeken tot de andere sekse.

Normaal gesproken zullen ouders in de thuissituatie een belangrijke rol spelen in de seksuele ontwikkeling van het kind. Zij zullen hun kind bijsturen, begrenzen en corrigeren. Als de band met de ouders goed is, dan zal het kind zich seksueel beter ontwikkelen (Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2014).

Ouders zijn erg belangrijk bij de seksuele opvoeding van hun kinderen. De sfeer die er thuis heerst is van invloed op de seksuele ontwikkeling van het kind. Een warm gezinsklimaat met ouders die hun kind steunen en interesse tonen, kunnen het kind een betere basis bieden voor een gezonde seksuele ontwikkeling. Kinderen worden minder onzeker als ze weten dat ze geliefd zijn. Als kinderen vragen hebben over verliefdheid, vriendschappen of hun lichaam is het belangrijk dat ouders open en ontspannen zijn, zodat kinderen merken dat ze alles kunnen bespreken. Ook kan een kind leren van zijn ouder(s) hoe het relaties en/of vriendschappen aan kan gaan met anderen en hoe daarin verstandige keuzes gemaakt kunnen worden. Het komt er dus op neer dat ouders het voorbeeld voor hun kind(eren) zijn (Rutgers, 2016).

Rutgers (2016) geeft verschillende aspecten weer die een ouder moet hebben voor het bespreekbaar maken van seksualiteit:

- Veiligheid bieden. Ouders geven het kind het gevoel dat ze de moeite waard zijn en dat er van ze gehouden wordt als ze met het kind knuffel. Door te knuffelen ervaart het kind ook wat fijn voelt;
- Regels stellen. Een kind leert wat wel en niet kan doordat ouders regels stellen. Een voorbeeld hiervan is dat je niet aan je geslachtsdeel zit als er andere mensen bij zijn;
- Waarden en normen meegeven. Doordat ouders hun eigen visie vertellen over bepaalde dingen, gaat het kind daarover na denken;
- Ruimte geven. Het is belangrijk dat ouders hun kind de ruimte geven om hun eigen lichaam en gevoelens te laten ontdekken;
- Een voorbeeld zijn. Doordat ouders bijvoorbeeld hun eigen wensen en grenzen duidelijk maken en hoe zij met bepaalde dingen om gaan, zijn ze een voorbeeld voor het kind;
- Betrokken zijn. Een ouder laat zien dat hij om zijn kind geeft door interesse te tonen in wat het kind bezighoudt. Daardoor zal een kind sneller bij de ouder komen met vragen of als er problemen zijn;
- Informatie geven en antwoord geven op vragen. Doordat ouders met hun kind over het thema seksualiteit praten, laten de ouders zien dat het bespreekbaar gemaakt kan en mag worden.

Doordat het kind nu wordt opgevoed op de leefgroep is het van belang dat de pedagogisch medewerkers deze taken van ouders overnemen. Een warm pedagogisch leefklimaat draagt dan bij aan de seksuele ontwikkeling. Seksuele opvoeding kan positief bijdragen aan het feit dat het kind voor zich zelf kan opkomen in relaties, meer zelfvertrouwen ontwikkelt, weet waarom veilig vrijen belangrijk is en op het goede moment weet wanneer het aan seks of verkering toe is (Opvoeden, z.j.) Om dit te kunnen realiseren zegt Inspectie Jeugdzorg (2008, 2010) dat begeleiders op leefgroep kennis en vaardigheden moeten hebben om jongeren in hun ontwikkeling te begeleiden. De kennis en vaardigheden met betrekking tot het thema seksualiteit ontbreken volgens De Vries (2010).

De rol en de houding die pedagogisch medewerkers aannemen is van invloed op wat er wel en niet besproken wordt op de groep. Tijdens het opvoeden is er sprake van een relationeel proces tussen de opvoeder en het kind. Op de leefgroep zijn dus de pedagogisch medewerkers degenen die een rol

spelen als het gaat om de relationele en seksuele vorming. Echter roept het onderwerp ambivalentie op: Men wil wel, maar kan niet (Enzlin, 1996).

Enzlin (1996) schrijft het 'niet kunnen' toe aan verschillende factoren. Zo wordt de eigen visie van de pedagogisch medewerker ter discussie gesteld. Elke pedagogisch medewerker heeft eigen normen en waarden en een uniek referentiekader (Zwiep, 2005). Dit referentiekader bepaalt de visie die de pedagogisch medewerker heeft op de relationele en seksuele vorming. Ook speelt generatie tussen collega's of pedagogisch medewerkers en kind mee. Een generatiekloof kan ervoor zorgen dat er een confrontatie komt tussen normen en waarden van beide personen (Enzlin, 1996). Tot slot spreken Enzlin (1996) en Wafelbakker en Petri (2003) van het begrip 'aanrakingsangst'. Stoeien en intimiteit kan snel worden gezien als grensoverschrijdend gedrag. Hierdoor ontstaat vaak de vraag bij pedagogisch medewerkers of zij te ver gaan in de intieme relatie met het kind. Door deze wensen en behoeften mee te nemen in de werking van de organisatie kan er gezamenlijk verantwoordelijkheid worden gedragen voor de seksuele opvoeding op de leefgroep.

Bij het implementeren van relationele en seksuele vorming binnen een organisatie is het belangrijk dat er goed materiaal beschikbaar is. Dit helpt om gestructureerd te werk te gaan, zodat alles aan bod komt en het een terugkerend thema wordt (van der Doef, 2009). Het moet ingebouwd worden in de leefgroep en het moet een gevarieerd programma zijn. Volgens Jeugd en Seksualiteit (2010) wordt goed materiaal onbruikbaar door een wisselende groep, onvoldoende veiligheid of een bepaalde geloofsovertuiging van een organisatie. Belangrijk is het beschikbaar maken van materiaal, visie of visietekst, handvaten om in gesprek te gaan met kinderen en jongeren en een inventarisatie van wat er al bestaat qua materiaal en organisaties.

Materiaal

- 'Rond je seksualiteit' is een carrouselspel waarmee leerlingen, in de leeftijdscategorie 12+, in de bovenbouw van het voorgezet onderwijs met elkaar leren praten over hun waarden en normen wat betreft relaties en seksualiteit. Ook is er aandacht voor seksuele rechten wereldwijd. De vragen worden onderverdeeld in de thema's weerbaarheid, seksuele oriëntatie en communicatie (Rutgers, 2015).
- Can you fix it? is een online game voor de leeftijd 12-18 jaar waarin ze wensen en grenzen op seksueel gebied kunnen aangeven (Rutgers, 2015).
- UP2U is een interactief verhaal vertellend format voor jongeren in de leeftijd van 15-19 jaar op het MBO om seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken. Het zijn drie interactieve dramalijnen waarbij de personages in aanraking komen met diverse vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Ze kunnen het vervolg van het verhaal bepalen. Door te oefenen met verschillende uitkomsten en consequenties van het gedrag te ervaren ontwikkelen zij vaardigheden om voor zichzelf op te komen, beter grenzen aan te geven en grenzen van anderen te herkennen (Centrum media & gezondheid, z.j.).
- Girls' Choice is een bordspel voor meisjes in de leeftijd van 10 tot 15 jaar om na te denken over wensen en grenzen in intimiteit en seksualiteit (Rutgers, 2015).
- Boys R Us is een bordspel voor jongens van 10 tot en met 16 jaar. Door dit spel worden jongens bewust gemaakt van het belang van veilige, prettige, gewenste en gelijkwaardige seksuele en relationele contacten, zodat zij leren om onafhankelijke keuzes te maken en hun eigen seksualiteit te ontdekken en te ontwikkelen zonder overschrijding van grenzen.
- Voorlichtingspraktijk Veilig vrijen & Seks bestaat uit vier onderdelen, namelijk krasloten, een jongerenboekje SEKS&ZO, handleiding met twee dvd's en een training voor jongerenwerkers. Het pakket is gemaakt voor jongerenwerkers die voorlichting gaan geven aan laagopgeleide jongeren. Dit is van belang, omdat uit onderzoek is gebleken dat lager opgeleide jongeren eerder met seks beginnen. Ze hebben minder kennis over voortplanting, anticonceptie en soa's (Roosjen, z.j.).

- Tot slot is er de anticonceptiekoffer. Met behulp van deze koffer worden jongeren en jongvolwassenen geadviseerd over anticonceptie (Rutgers, 2015).

De afgelopen jaren hebben er zich veel ontwikkelingen voor gedaan op het gebied van social media. Het speelt een steeds grotere rol in het dagelijks leven van jongeren (Kloosterman & Van Beuningen, 2015). De app 'Lief en Lijf' is beschikbaar gesteld door Link4All. Link4All is een organisatie die mensen met een beperking ondersteunt bij deelname aan de digitale maatschappij (Stichting Link4All, 2013). De app geeft seksuele voorlichting op een laagdrempelige wijze aan jongeren met een lichtverstandelijke beperking. De 'Lief en Lijf' app heeft naast informatie ook games die het bespreekbaar maken van gevoelige onderwerpen beter kan doen verlopen. Jongeren met een lichtverstandelijke beperking hebben vaak problemen rondom seksualiteit zoals loverboyproblematiek, seksueel misbruik, soa's en ongewenste zwangerschappen. Seksuele voorlichting speelt daarom een belangrijke rol bij de begeleiding en ondersteuning van jongeren. Dit geldt niet alleen voor jongeren met een licht verstandelijke beperking, maar ook voor jongeren met een normaal IQ. Door de komst van de 'Lief en Lijf' app kunnen jongeren zelfstandig informatie vinden rondom seksualiteit en wordt de cliënt meer zelfredzamer op dat gebied. De app 'Lief en Lijf' is geschikt voor smartphones en tablets (Verheij, 2013-2016).

Methoden

- Make a Move is een groepsprogramma voor jongens in de leeftijd van 12 tot 18 jaar die een relatief laag opleidingsniveau hebben. Dit programma richt zich op het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het bevorderen van seksueel gezond gedrag. Make a Move helpt de pedagogisch medewerker seksualiteit met jongens bespreekbaar te maken. Het programma heeft een positieve insteek, namelijk het realiseren van leuke relaties en seksuele ervaringen die vrij van dwang, discriminatie en geweld zijn. Naast dat het programma ontwikkeld is voor jongens in de jeugdzorg, is het ook te gebruiken in settingen zoals onderwijs of jongerenwerk (Rutgers, 2016).
- Girls' Talk is voor seksueel actieve meiden in de leeftijd van 14-18 jaar. Meiden in deze leeftijd lopen meer risico's op het gebied van seksualiteit dan jongens. De gevolgen voor meisjes na het onveilig vrijen zijn ernstiger, met kans op ongewenste zwangerschap en hogere kans op besmetting met een SOA. Daarnaast is er een dubbele moraal. Meisjes moeten er sexy uit zien, maar moeten niet te veel geassocieerd worden met seks. Jongens verwachten dat meisjes hun grenzen aangeven. Hiermee ligt onveilige seks en seksueel geweld op de loer. Het is dus belangrijk dat meisjes extra stevig in hun schoenen staan, hun grenzen aan geven, genoeg kennis en zelfvertrouwen hebben en beschikken over de juiste communicatieve vaardigheden. Daardoor wordt het makkelijker om gezonde keuzes te maken in relaties en seksualiteit (Rutgers, 2016).

Carter-Hirsch (2007) benoemt dat het belangrijk is om een goede balans te hebben in de onderwerpen wat betreft seksuele opvoeding. Als er teveel de nadruk ligt op bijvoorbeeld het kennis vergaren omtrent seksualiteit en minder op de sociale vaardigheden dan kan dit leiden tot andere problemen. Hierbij valt te denken aan het gebrek aan assertiviteit bij de jongere. Carter-Hirsch (2007) vergelijkt seksuele opvoeding dan ook met een fietswiel: 'als er enkele spaken in het wiel weg zijn, rolt het wiel wel, maar is het niet goed en veilig. Als alle spaken aanwezig zijn en er is kans om te rijden, dan rolt het wiel soepel en veilig'.

Thema competentie 'omgaan met seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik
Jeugdzorg Nederland heeft samen met de Vereniging Hogescholen afgesproken om een extra themacompetentie te ontwikkelen naar aanleiding van het rapport van de commissie-Samson die in 2012 uit is gekomen. De themacompetentie heeft betrekking op de seksuele ontwikkeling en heeft de naam 'omgaan met seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik' gekregen. Het is belangrijk dat elke jeugdzorgprofessional op de hoogte is van deze themacompetentie en weet

wat de inhoud van deze competentie is. Zo staat er in deze competentie dat het belangrijk is dat de jeugdzorgwerker gesprekken rondom seksualiteit, intimiteit en seksuele ontwikkeling kan voeren met zowel kinderen als opvoeders. De jeugdzorgwerker moet passend seksuele voorlichting kunnen geven over dagelijkse zaken en gebruikt hier passend materiaal voor. Als de jeugdzorgwerker signalen ziet van seksueel risicogedrag en seksueel misbruik in welke vorm dan ook, moet hij dit bespreken met collega's en de leidinggevende. Hierbij handelt de professional volgens het protocol van de organisatie en volgens de beroepscode. Het is belangrijk dat de jeugdzorgprofessional vervolgens reflecteert op zijn eigen handelen ten aanzien van dit onderwerp door bijvoorbeeld supervisie of intervisie (Kleine & Beijer, 2013).

2.3 Conclusie

Concluderend kan gezegd worden dat er meerdere belangrijke aspecten zijn in de seksuele opvoeding. Te denken valt aan een veilige plek, warmte, je welkom en geaccepteerd voelen, volwassenen in je omgeving op wie kun rekenen, gezien en gewaardeerd worden, ruimte krijgen om je grenzen te verkennen en te mogen zijn wie je bent. Seksuele opvoeding beslaat dus meer dan alleen seksualiteit. Zo gaat het ook over relaties, liefde, lekker in je vel zitten, vriendschap. Wanneer kinderen opgroeien in de residentiële jeugdzorg moeten zij in eerste instantie kind of jongere kunnen zijn en niet een cliënt met een hulpvraag. Het 'gewone' opgroeien en opvoeden moet op de eerste plaats staan, waarin pedagogisch medewerkers een belangrijke rol hebben. Alle kinderen maken vanaf hun geboorte een seksuele ontwikkeling door. Vaak kijken volwassenen vanuit hun eigen volwassen perspectief naar de seksuele ontwikkeling van kinderen. Dit kan zorgen voor misverstanden. In elke levensfase spelen verschillende seksuele ontwikkelingen een rol. Pedagogisch medewerkers moeten voor ogen houden wat een normale, gezonde ontwikkeling is om te kunnen anticiperen op ongezond gedrag in verschillende levensfasen.

Wanneer er gekeken wordt naar wat er nodig is om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken, is gebleken dat de leefomgeving een belangrijk onderdeel is. Pedagogisch medewerkers geven vorm aan de leefomgeving door middel van hun handelen. Omgangsregels en structuur dragen bij aan een goed pedagogisch leefklimaat. Een veilig klimaat zorgt voor onderlinge interactie en atmosfeer. Bij de opvoeding speelt de interactie tussen pedagogisch medewerkers en jongeren een belangrijke rol. Veiligheid speelt ook een belangrijke rol in de seksuele opvoeding. Jongeren moeten leren wat 'normaal' is omtrent dit onderwerp. Tevens moeten ze beseffen wat de invloed is van social media en het internet op hun beeldvorming.

Echter blijft seksualiteit en seksuele opvoeding voor veel pedagogisch medewerkers lastig. Uit het rapport van commissie-Samson is gebleken dat er veel handelingsverlegenheid heerst binnen de residentiële jeugdzorg. Jongeren die opgroeien in de residentiële jeugdzorg worden grotendeels niet meer opgevoed door hun ouders. Pedagogisch medewerkers moeten deze rol overnemen. Tijdens het opvoeden is er sprake van een relationeel proces tussen de opvoeder en het kind. De pedagogisch medewerker moet zich dan ook bewust zijn van de rol en houding welke hij of zij aan neemt omdat deze van invloed is op wat er besproken wordt. Om deze rol vorm te kunnen geven is het belangrijk dat zij over kennis en vaardigheden beschikken die betrekking hebben op de (seksuele) ontwikkeling. Er is een themacompetentie opgesteld, 'omgaan met seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik', welke aangeeft dat het van belang is dat pedagogisch medewerkers beschikken over voldoende kennis en vaardigheden om seksuele opvoeding vorm te geven. Om pedagogisch medewerkers handvaten te bieden zijn er verschillende materialen en methoden beschikbaar.

3 Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat heeft bijgedragen om antwoord te geven op de hoofd- en deelvragen. Zo is te lezen welke methode, welk instrument en welke data analyse gebruikt is. Ook is beschreven hoe de werving van respondenten is gegaan en is er aandacht geschonken aan de truth worthiness en de ethische overwegingen.

3.1 Onderzoeksmethode en onderzoeksvorm

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de manier waarop pedagogisch medewerkers vorm geven aan de seksuele opvoeding op leefgroepen. Aangezien er wordt gevraagd naar belevingen en ervaringen van medewerkers vraagt dit om een kwalitatieve benadering (Bryman, 2016).

Het onderzoek is inventariserend van aard. Een inventariserend onderzoek geeft inzicht in een situatie. Er is behoefte aan informatie hoe een situatie in elkaar zit en of er wat aan gedaan kan worden. Dit type onderzoek omvat het in beeld brengen, inventariseren, beschrijven en analyseren van een situatie. Het gebruik maken van meerdere databronnen is bepalend voor het uiteindelijke perspectief van het beeld dat ontstaat op basis van de verzamelde gegevens. Het is belangrijk om hier bewust van te zijn. Aanbevolen wordt om te kiezen voor één bepaalde databron (Migchelbrink, 2012). De databron die voor dit onderzoek gebruikt wordt, zijn pedagogisch medewerkers van de leefgroepen bij Ambiq en Jarabee. Daarnaast is de te hanteren dataverzamelingstechniek bepalend voor het perspectief. Dataverzamelingstechnieken als de focusgroep en het open interview zijn interactief van aard. Er is sprake van persoonlijk contact, onderlinge communicatie en een persoonlijke benadering. Via een kwantitatieve manier zoals bijvoorbeeld een enquête met voor-structureerde vragen en antwoorden treedt er reductie op. Met deze manier van dataverzameling is het onmogelijk voor de respondent om aan te geven wat die persoon werkelijk ervaart (Migchelbrink, 2012).

Om het inventariserende onderzoek uit te voeren worden er groeps gesprekken gevoerd met pedagogisch medewerkers in focusgroepen. Het gesprek wordt vormgegeven aan de hand van een topiclijst welke tot stand is gekomen met behulp van het theoretisch kader. Daarbij staan de volgende vragen centraal: Seksuele opvoeding: waar denken jullie aan? Hoe wordt seksuele opvoeding vorm gegeven binnen de leefgroep? Wat is de rol van een pedagogisch medewerker hierin? En welke voorwaarden zijn er voor seksuele opvoeding? Het focusgroep gesprek bevat twee methoden, namelijk het groepsinterview waarbij onderwerp bediscussieerd worden en het gefocuste interview, waarin de geïnterviewden geselecteerd zijn, omdat zij kennis hebben van het onderwerp (Bryman, 2016). Het groepsaspect is hierbij van belang, omdat er veel data wordt verzameld in een korte tijd. De groepsdiscussies maken interactie tussen de respondenten mogelijk (Mortelmans, 2007). Er zijn vier criteria van belang bij de focusgroep theorie:

1. De nadruk op focus: Hierbij ligt de focus op één enkel onderwerp. In dit focusgesprek zal de focus liggen op hoe de pedagogisch medewerkers vorm geven aan de seksuele opvoeding.
2. De interactie: De groepsdynamica wordt gebruikt om een beter inzicht te krijgen in onder meer de motieven en houding van de personen.
3. De vrijheid van structurering: De onderzoeker kan zelf bepalen of de structurering van het gesprek minimaal is of maximaal. Er kunnen meerdere vraagtechnieken of doorvraagtechnieken gebruiken om zicht te krijgen op het onderwerp.
4. Menselijk contact: De onderzoeker moet beschikken over empathie, openheid, maar ook de vaardigheid om actief te kunnen luisteren (Ketelaar, Hentenaar, Kooter, 2011).

Er kunnen verschillende redenen zijn om een focusgroep onderzoek uit te voeren. Bij dit onderzoek is het doel verkennen. De focusgroepen worden ingezet om over het onderwerp 'vormgeven seksuele

opvoeding op leefgroepen' meer zienswijzen en informatie te vergaren. Het onderwerp dat in het focusgesprek besproken wordt kan een gevoelig onderwerp zijn voor verschillende mensen. Doordat het in een groep besproken wordt, bestaat de kans dat het groepsproces kan leiden tot onderdrukking van de werkelijke meningen en attitudes van de respondenten. Als de groep een negatieve houding ontwikkelt richting de moderator of het onderwerp, kan deze een open vrije discussie blokkeren. In dit geval kan het voorkomen dat respondenten geen eigen mening geven als deze afwijkt van de rest. Het is belangrijk dat de moderator hiervan op de hoogte is en de respondenten op hun gemak stelt. Om bovenstaande te voorkomen is er gekozen om als interviewers open en transparant te werk te gaan. Benoemd is dat de onderzoekers anoniem blijven, opnamen gewist worden en namen die genoemd worden in het gesprek anoniem blijven.

3.2 Werving en selectie van deelnemers

Bij de werving en selectie van deelnemers aan focusgroepen vindt geen aselechte steekproef plaats. Focusgroepen leveren namelijk geen resultaten die statistisch van aard zijn. Dit neemt niet weg dat er wel aandacht moet zijn voor de selectie van respondenten. Het is belangrijk dat er voor deze selectie een duidelijk vastgestelde steekproef voor de onderzoeksvraag is. Hierbij staan de kenmerken waar de personen aan moeten voldoen centraal. Naast de kenmerken van de doelgroep speelt ook de wens van de onderzoeker mee, bijvoorbeeld uit jongeren of ouderen, mannen of vrouwen, deskundigen of niet-deskundigen. De werkelijke samenstelling van de focusgroep heeft dus gevolgen voor de resultaten van het onderzoek. Hierover moet vooraf worden nagedacht, zodat de eisen van de onderzoeker vertaald kunnen worden naar de werving en selectie van de respondenten (Ketelaar, Hentenaar & Kooter, 2011). Voor dit onderzoek worden er twee focusgesprekken gehouden. Eén met alleen medewerkers van Ambiq en één met alleen medewerkers van Jarabee. Voor elke focusgroep zijn meerdere teams benaderd met het verzoek zich aan te melden voor de focusgroep. Een vast criterium is dat de pedagogisch medewerkers minimaal twee jaar werkervaring dienen te hebben op een leefgroep binnen Ambiq of Jarabee.

3.3 Onderzoeksinstrument

Om de focusgesprekken vorm te geven is er gekozen om gebruik te maken van een topiclijst. In deze topiclijst zijn vier topics opgesteld in de vorm van vragen. De topics zijn gebaseerd op het theoretisch kader dat is uitgewerkt in hoofdstuk twee. De vier vragen die leidend zijn tijdens de focusgesprekken zijn (Bryman 2016):

1. Seksuele opvoeding: waar denken jullie aan
2. Hoe wordt seksuele opvoeding vorm gegeven binnen de leefgroep?
3. Wat is de rol van een pedagogisch medewerker hierin?
4. Welke voorwaarden zijn er voor seksuele opvoeding?

3.4 Data analyse

Om de gesprekken van de focusgroepen te analyseren wordt er gebruik gemaakt van coderen. Coderen is labels of codes toekennen aan fragmenten door deze te organiseren, ordenen, reflecteren en logisch redeneren. Via het toekennen van deze labels of codes worden inhoudelijke thema's, structuren, patronen en concepten in gegevens opgespoord (Migchelbrink, 2012).

Het onderzoek heeft een analytisch karakter, omdat er gekeken wordt naar hoe pedagogisch medewerkers vorm geven aan de seksuele opvoeding op de leefgroep. Dit gebeurt door de betrokken elementen te ontleden. De verhalen, belevingen en opvattingen van de pedagogisch medewerkers worden ontleed in de vorm van codering. Als eerste wordt er getranscribeerd. Bij transcriberen wordt het gevoerde interview op papier gezet. Hierbij is het belangrijk dat het gesprek letterlijk uitgetypt wordt, dat uitgetypt wordt hoe iets gezegd is en of er pauzes vielen en dat alle gegevens over de respondenten verwijderd worden als het een anoniem interview is. Er zijn twee technieken die gebruikt kunnen worden om het gesprek te analyseren, namelijk de vijfstapsanalyse

en labelen. De vijfstapsanalyse is een algemene techniek die toegepast kan worden op verschillende soorten kwalitatieve gegevens. Het labelen wordt vaak gebruikt bij het uitwerken van interviews (Heerink, Pinkster, Bratti-van der Werf, 2009). Er is gekozen om bij dit interview gebruik te maken van labelen, omdat er focusgesprekken gehouden worden. Bij het labelen is het belangrijk dat je de onderzoeksvraag als uitgangspunt houdt. Met deze vraag in je achterhoofd lees je het interview na om te kijken wat je echt nodig hebt voor het beantwoorden van de vraag (Heerink, Pinkster, Bratti-van der Werf, 2009).

Zodra er gecodeerd gaat worden bevat de topic-lijst al een zekere structuur wat betreft de thema's. Hierdoor gaat het gemakkelijker met het analyseren van het verzamelde materiaal. Er wordt gewerkt aan de hand van de volgende vijf stappen:

1. Pak de vraagstelling en subvragen en de daaruit voorgekomen thema's.
2. Aan de hand hiervan wordt een schema gemaakt met verschillende rubrieken waarin het onderzochte onderwerp in onderdelen en subonderdelen verdeelt.
3. Het verzamelde materiaal krijgt een plek in het schema.
4. Ga na of het ingevulde schema compleet is of dat de rubrieken aangepast of samengevoegd moeten worden.
5. Controleer het ingevulde schema op betrouwbaarheid en geldigheid, mede door andere mensen te laten controleren (Migchelbrink, 2012).

3.5 Trustworthiness

Trustworthiness is de Engelse benaming voor betrouwbaarheid, een begrip in kwalitatief onderzoek. Betrouwbaarheid bestaat uit vier criteria volgens Bryman (2016). Deze luiden als volgt:

- Credibility: Geloofwaardigheid
- Transferability: Overdraagbaarheid
- Dependability: Onafhankelijkheid onafhankelijk onderzoekers, maatregelen
- Confirmability: Objectiviteit.

De credibility in dit onderzoek kent twee sterke punten. Het onderzoek heeft namelijk plaats gevonden binnen twee verschillende organisaties, Ambiq en Jarabee. Aan de interviews hebben meerdere pedagogisch medewerkers deel genomen vanuit verschillende leefgroepen wat bijdraagt aan de verhoging van de geloofwaardigheid.

Om de transferability te verhogen is er zo helder mogelijk omschreven welke populatie deelneemt aan dit onderzoek.

De dependability wordt nagestreefd door een zo volledig mogelijke literatuurstudie uit te voeren.

Vanuit de literatuur is er een topiclijst samengesteld. De interviews zijn opgenomen, getranscribeerd en gelabeld. Dit alles draagt bij aan de betrouwbaarheid (Ketelaar, Hentenaar, Kooter, 2011).

Tot slot is er gewerkt aan confirmability doordat er tussen de onderzoekers veel gediscussieerd is. Hierdoor zijn eigen waarden en normen naar de achtergrond verdwenen waardoor een objectiever beeld ontstaan is.

3.7 Authenticity en ethische overwegingen

Authenticity (echtheid) kent verschillende criteria. Het criterium die bij dit onderzoek geldt is fairness. Fairness houdt in dat het onderzoek verschillende meningen laat zien (Bryman, 2016). Bij dit onderzoek is er sprake van drie onderzoekers, waardoor de resultaten ook met drie verschillende zienswijzen worden bekeken en geanalyseerd.

Wanneer er toevallige fouten in het onderzoek plaatsvinden, tast dit de authenticity aan. Hoe minder afhankelijkheid van toeval, hoe betrouwbaarder de meting (Baarda, Bakker, Van der Hulst, Julsing, Fisher, Van Vianen, De Goede, 2012). Voorafgaand aan het focusgesprek wordt vermeld dat de gegevens geanonimiseerd worden, dit waarborgt de authenticity en de veiligheid van de pedagogisch

medewerkers die deelnemen aan de focusgroep. Zo kunnen diegenen niet worden herleid aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek. Bij het afnemen van de interviews is de omgeving van belang, het zal dan ook plaatsvinden in een rustige ruimte waar niet gestoord kan worden en de pedagogisch medewerkers vrijheid ervaren om te kunnen vertellen wat hij of zij wil. Afsproken wordt dat alles wat gezegd wordt in die ruimte blijft.

Om mogelijk risico op schade te vermijden worden er een aantal maatregelen getroffen. Zoals eerder benoemd worden de focusgesprekken opgenomen, maar ook vernietigd. Dit zal gebeuren op het moment dat het rapport wordt ingeleverd. Op deze manier kunnen de pedagogisch medewerkers vrijuit praten. De focusgesprekken worden geanonimiseerd en de gesprekken vinden plaats in een rustige ruimte. In het interview zal het onderwerp seksualiteit ter sprake komen, echter richt het interview zich niet op de eigen seksuele belevingen en ervaringen maar op de competenties van deze personen als professionals. Hierdoor wordt de kans op emotionele schade voorkomen. Ook moeten de interviewers rekening houden met het feit dat de geïnterviewden een verleden kunnen hebben op het gebied van seksuele opvoeding of seksualiteit, waardoor zij niet alles zullen vertellen. Dit weten de onderzoekers niet, dus dit kan de resultaten beïnvloeden.

Voor de onderzoekers is het belangrijk rekening te houden met het feit dat het een beladen onderwerp is. Het criterium 'menselijk contact' van de focusgroeptheorie sluit hierop aan om te laten zien dat onderzoekers moeten beschikken over empathie en openheid en de vaardigheid actief kunnen luisteren (Ketelaar, Hentenaar, Kooter, 2011).

4 Resultaten

Middels dit onderzoek is gekeken naar de manier waarop pedagogisch medewerkers seksuele opvoeding vorm gegeven binnen Ambiq en Jarabee. Door twee focusgesprekken, één binnen Jarabee en één binnen Ambiq, zijn er verschillende bevindingen naar voren gekomen. Dit hoofdstuk wordt vorm gegeven aan de hand van chronologische volgorde van uitvoering. Per focusgesprek hebben uiteindelijk drie pedagogisch medewerkers deelgenomen.

4.1 Wijze van vormgeving seksuele opvoeding op de leefgroep

Uit de focusgesprekken is gebleken dat de vormgeving van seksuele opvoeding zowel ongedwongen als bewust plaatsvindt. Pedagogisch medewerkers geven aan dat de ongedwongen vormgeving op verschillende manieren gebeurt. Zij spelen spontaan in op gesprekken die op dat moment gaande zijn op de groep tussen jongeren onderling of situaties die zich op dat moment voordoen. Zo benoemt een pedagogisch medewerker: *“Ene keer gebeurt het uit het niets gewoon omdat er een gesprek gaande is of ontwikkelt”*. Een ander pedagogisch medewerker noemt: *“Soms zit je tijdens de thee en dan komt dat ineens ter sprake en dan heb je een heel moment om daar op in te spelen”*. Pedagogisch medewerkers gaan op een ongedwongen manier in gesprek met jongeren door een potje voetbal te spelen of een rondje blok te lopen. Zij ondervinden dat er meer informatie naar boven komt in een spontaan gesprek dan wanneer het op de planning staat. Dit blijkt uit het volgende citaat: *“Als je voetbalt, dan gebeurt er vaak een gesprek wat helemaal niet hoeft, maar waar veel informatie uitkomt”*.

Seksuele voorlichting wordt door pedagogisch medewerkers ingezet op twee manieren: op een spontane manier en bewust op gezette tijden. Pedagogisch medewerkers geven aan dat het op elk moment van de dag ter sprake kan komen en dat zij deze momenten aangrijpen en vervolgens materiaal pakken om in gesprek te gaan. Het volgende citaat bevestigt dit: *“Nou, dan pak je gewoon dat ding, condoom ernaast van ‘noh, doe maar eens’. En ze doen het ook gewoon. De jongens zaten nog te eten en die bleven gewoon door eten. Dus ik heb dat ding naast het bord gezet, zo van straks mag jij. Waarop de jongere antwoordt: Euh joh, ik ben aan het eten”* waarop de pedagogisch medewerker zegt: *“Nou, wel doen. Dus dan breng je het heel luchtig”*. Een pedagogisch medewerker vertelt dat het bewust inzetten van voorlichting gebeurt door met een flap-over te werken. Dit blijkt uit het citaat: *“En als je het echt hebt over echt seksuele voorlichting, dat deed ik vaak met een flap-over en dan eerst alles noemen wat in je opkomt en schreef ik allemaal op”*. Een andere bewuste vorm die pedagogisch medewerkers inzetten is het aangaan van een gesprek met de jongere. Dit wordt weergegeven in de volgende citaten: *“Als je daar op doorgaat, en je gaat dan in gesprek, en je gaat dan eigenlijk bewust kijken van, goh, je hebt het hier nu over, wat betekent het?”*, *“Maar ze kan het zelf gewoon nog niet aan, je probeert om dat tot een gesprek te maken”* en *“Maar ik dacht, ja weet je, ik ga gewoon voorbereiden en uhm kleine dingen bespreken”*. Ook het bewust inzetten van eigen ervaringen wordt door pedagogisch medewerkers aangegeven als vormgeving voor het vormgeven van seksuele opvoeding. Enkele citaten die in het focusgesprek naar voren kwamen zijn als volgt: *“Je verweeft heel veel met eigen ervaringen”*, *“Ik vind het juist mooi om de dingen over te brengen die ik ze graag mee wil geven”*, *“Maar in hoe je omgaat met mensen en relaties, daar deel ik ook wel zeker negatieve dingen in”* en *“Dan laat je wel iets van jezelf zien, je gaat niet in details. Maar voor het eerst seks dat vertel je”*.

Tot slot benoemen pedagogisch medewerkers dat zij verschillende materialen inzetten voor het vormgeven van seksuele opvoeding. Materialen die zij inzetten met jongeren zijn bijvoorbeeld spellen, de voorlichtingskoffer, Googlen met jongeren en het uitdelen van condooms. Materialen die pedagogisch medewerkers gebruiken om inzicht te krijgen in een bepaalde situatie zijn bijvoorbeeld de skave lijst en het vlaggensysteem. Pedagogisch medewerkers vertellen hier het volgende over: *“Ja*

ik heb toevallig net een spel twee weken geleden dat was bij de training, uhm veiligheid. Toevallig een kaartspel met spelletjes en uhm.. hebben we nog niet gespeeld”, “Wij hebben condooms in overvloed op de groep, ik bied ze wel eens aan”, “Ik denk wel eens als het gaat over bijvoorbeeld soa's, dan zeg ik ‘weet je wat hups met zijn allen naar kantoor’ en ga Googlen met jongeren en laat ze zelf Googlen” en “Behalve als er aandachtspunten zijn zouden we bijvoorbeeld een skave lijst kunnen afnemen, dat doen we ook wel is”.

Een andere manier waar pedagogisch medewerkers gebruik van maken zijn films die op televisie zijn. Zo geeft een pedagogisch medewerker aan: *“Daar komt vaak wel een reactie vandaan”.*

4.2 Rol van de pedagogisch medewerkers bij het vormgeven van seksuele opvoeding

Pedagogisch medewerkers is gevraagd wat zij belangrijk vinden in hun professionele rol bij het vormgeven van seksuele opvoeding. Zij geven een viertal aspecten aan die volgens hen van belang zijn en meespelen in de rol die zij als professional innemen. Als eerste noemen pedagogisch medewerkers dat houding van belang is, met name het open zijn en grenzen stellen. Maar ook duidelijkheid scheppen in verwachtingen en bewust zijn van de voorbeeldfunctie. Dit blijkt uit de volgende citaten: *“Ja, ik vind wel dat als je als groepsleider wel een bepaald voorbeeldfunctie hebt”* en *“Ja goed, ik zou het zelf ook niet doen maar het is natuurlijk een stukje verandering in alles wat er maar komt en gaat. En net wat jij zegt, hoe ver ga je in het feit dat je ook een voorbeeldfunctie hebt”.*

Kijkend naar de houding geven zij aan dat openheid van belang is: *“En ik denk wel dat als je voor zo’n vak kiest, net als wat jij zegt, je moet wel een bepaalde openheid hebben om dat te bespreken. Als je dat niet hebt, ja wat voor vertrouwen hou je dan nog eigenlijk een beetje met de cliënt?”*. Daarnaast is het voor pedagogisch medewerkers belangrijk om cliënten niet af te wijzen en niet te veel van jongeren te verwachten. Zo zegt een pedagogisch medewerker: *“Het is niet dat stukje afwijzing van, ‘oh, heb je weer dit weekend’ van weet je wel”*. Een andere pedagogisch medewerker geeft aan dat zij het belangrijk vindt om niet gelijk veel van cliënten te verwachten. Zij zegt het volgende: *“Maar ik ga daar niet meteen een verwachting aan hangen”*. Pedagogisch medewerkers geven hun grenzen aan, omdat zij het belangrijk vinden dat jongeren dit mee krijgen en ook leren om hun grenzen aan te geven. In het volgende citaat wordt dit weergegeven: *“Nee, wat ik net heb genoemd, ja ja, en ik vind het belangrijk gewoon als individu dat je dicht bij jezelf blijft. Dat je niet over dat je niet zelf over bepaalde grenzen heen gaat waar je jongeren daarvoor wilt behoeden zou je zelf dingen gaan vertellen wat je helemaal niet wil”* en *“Dus nee, dat doe ik sowieso niet, dan stel ik mijn grens wel in”*.

Als tweede geven pedagogisch medewerkers aan dat hun eigen referentiekader meespeelt in de rol die zij innemen. Zij noemen dat hun eigen opvoeding en de ervaringen met het bespreken van seksualiteit meespelen in hoe ze hun rol zien in seksuele opvoeding op een leefgroep. Daarnaast geven een aantal pedagogisch medewerkers aan dat het van belang is ook altijd vanuit kindperspectief te blijven denken. Citaten die dit bevestigen zijn: *“Weet je, ik kijk dan wel vaak terug, hoe was ik op zo’n leeftijd. Ik denk niet dat we dat moeten vergeten”, “Wij praatten daar thuis heel weinig over [...] juist wel dat ik het belangrijk vind dat het bespreekbaar is. Maar ik noem dat vaak wel aan jongeren”* en *“Ik denk dat voor dit werk het heel belangrijk is dat je het kind in jezelf nooit verloren bent”*.

Als derde aspect kwam het handelen van een pedagogisch medewerker naar voren. Hierin komt duidelijk naar voren dat zij jongeren normen en waarden willen bijbrengen, zowel jongeren als ouders willen betrekken, bescherming bieden en doorverwijzen op het moment dat dit nodig is op het moment dat de desbetreffende pedagogisch medewerker hierin niet voldoende hulp kan bieden. *“Je neemt deels je eigen waarden en normen mee: Wat is normaal bij te brengen”* en *“Het stukje waarden en normen, hoe ga je hier zelf mee om”* zijn twee citaten die laten zien dat pedagogisch

medewerkers de jongeren normen en waarden proberen bij te brengen. Aan de andere kant geven zij ook aan dat ze jongeren betrekken in hun handelen. Zo geeft een pedagogisch medewerker aan: *"Maar als iemand iets doet wat volgens mijn normen en waarden niet kan, dan gooi ik het in de groep en dan laat ik de groep corrigerend optreden"*. In het handelen geven pedagogisch medewerkers aan dat zij bescherming willen bieden aan de jongeren. Indien mogelijk overleggen zij met ouders over beslissingen die genomen moeten worden. Een voorbeeld hiervan is: *"Wil iemand logeren omdat ze een vriendje hebt, of wat dan ook, dat wordt dat kortgesloten met ouders"*. Tot slot maken pedagogisch medewerkers ook de keuze om jongeren door te verwijzen. Dit gebeurt in breedste zin van het woord. Dat blijkt uit: *"Laten we gewoon een afspraak maken bij de dokter"* en *"Ik zeg ook wel is, ik heb ook wel meisjes als mentorjongere, als je het moeilijk vindt met mij praat dan met vrouwelijke collega's"*.

Het vierde aspect omvat de kennis die de pedagogisch medewerker heeft. Deze kennis is op te delen in de seksuele ontwikkeling en handelingsverlegenheid. Pedagogisch medewerkers geven aan leeftijdsadequaat te handelen. Dit blijkt uit de volgende citaten: *"Ja en uhh, dat is ook een beetje van wat past bij een bepaalde leeftijd"* en *"Vooral bij de jongeren rond de leeftijd twaalf, dertien, een aantal daarvan zijn er eigenlijk helemaal nog niet mee bezig"*. Als tweede geven zij aan dat er soms sprake is van handelingsverlegenheid, omdat zij niet op de hoogte zijn van wat voor voorlichtingsmateriaal er is binnen de organisatie en hoe zij dit moeten inzetten. De volgende citaten bevestigen dit: *"Ik denk dat als ik collega's zou vragen: weet je welke spellen er zijn die je kunt inzetten met betrekking tot seksualiteit? Dan denk ik dat negen van de tien het niet weten"* en *"Ik moet eigenlijk zeggen toen ik die koffer open trok met al die dingen erin [...] ja dat ik sommige dingen zag en dacht huuuh wat is dit dan? Dat wist ik zelf niet eens"*. Tot slot komt naar voren dat zij niet op de hoogte zijn van de themacompetentie die door het kwaliteitskader is opgezet.

4.3 Voorwaarden voor seksuele opvoeding

In de focusgesprekken werd aan pedagogisch medewerkers gevraagd wat zij belangrijke voorwaarden vinden om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken. Naast voorwaarden die gelden op microniveau en die spelen op de groep of binnen het team, gaven zij ook aan dat er voorwaarden spelen op mesoniveau. Het mesoniveau omvat wat de organisatie hierin kan betekenen. Op microniveau kwamen vier voorwaarden duidelijk naar voren, namelijk de sfeer, de professional, middelen en groep.

Als eerste gaven zij aan dat de sfeer binnen het team en op de groep hierin bepalend is. Zo vertelt een pedagogisch medewerker dat sfeer in hele kleine dingen zit, zoals in inrichting en aardappels schillen op de groep. Dit zorgt onder andere voor een huiselijke sfeer. Ook is het maken van een grapje in hun ogen belangrijk om het ijs te breken en de lading omtrent het onderwerp over seksualiteit weg te nemen. Hierdoor creëren zij een open sfeer op de groep. Het is volgens pedagogisch medewerkers ook belangrijk om een goede sfeer in het team te hebben om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken. Kernwoorden die hier bij aan bod zijn gekomen zijn: openheid, de fase van het team en het standpunt van het team. Deze kernwoorden zijn benoemd in de volgende vier citaten: *"Ja weet je, ik weet dat bij mij in het team is, zijn mijn collega's daar heel open over"*, *"Dat ligt denk ik ook aan de fase van het team. Hoe veilig is het team voor elkaar, hoe sterk is de basis die er al ligt in het team. Of is het een nieuwe team, net geformeerd. Of is het een lang bestaand team"*, *"Normen en waarden met elkaar bespreken. Elkaar durven aanspreken, elkaar durven bevragen maar ook elkaar allemaal blijven prikkelen om ook af en toe een beetje buiten je comfort zone te gaan"* en *"Als team zijnde [...] een standpunt over innemen"*.

Als tweede voorwaarde kwam naar voren wat de professional moet kunnen om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken. Hierin spelen meerdere aspecten een rol, namelijk aansluiten bij de leefwereld van de jongere, de band met de jongere en het beschikbaar zijn. Het is volgens de pedagogisch medewerker belangrijk aan te kunnen sluiten bij de leefwereld van de jongere, maar soms is er sprake van een generatiekloof wat een goede begeleiding in de weg kan staan. Dit komt in

het volgende citaat naar voren: *"Hij heeft geen persoonlijke band met de jongeren. Dit soort dingen wordt helemaal niet besproken. Weet je, het is wel stukje afwas, stukje.. de normale groepsgang van zaken. De regelzaken weet je. Dat wel maar verder persoonlijke gesprekken, jongens zullen hem nooit opzoeken en het liefst ook niet waar hij bij zit. [...] Dat is ook een stukje persoonlijkheid en niet altijd leeftijd"*. Pedagogisch medewerkers zeggen dat het belangrijk is dat je als professional beschikbaar bent voor de jongere, wat ook weer ten goede komt aan de band met de jongere. Hiervoor hebben zij ook een groepsmobiel aangeschaft, waardoor ze met de jongeren kunnen appen.

De groepsmobiel gaven zij aan als derde voorwaarde. Dit is een middel, waardoor zij ten alle tijden beschikbaar zijn voor de jongeren en hierdoor voldoen aan de derde voorwaarde die zij noemen.

Als vierde geven zij aan dat de inrichting van de behandelgroep een belangrijke voorwaarde is. Het is van belang dat er privacy geboden kan worden. Echter wordt er verschillend gedacht over de ruimte die hier geschikt voor is. Zo geeft de ene pedagogisch medewerker aan *"Ik probeer vaak uit het kantoor te blijven. Ik vind het kantoor zelf verschrikkelijk, maar jongeren ook"*, terwijl de andere pedagogisch medewerker privacy biedt op kantoor of in een privéruimte.

De voorwaarden die op mesoniveau naar voren kwamen zijn team, groep en onduidelijkheid. Pedagogisch medewerkers hebben hier geen invloed op, omdat het op organisatieniveau is. Allereerst geven pedagogisch medewerkers aan dat de samenstelling van het team belangrijk is. Zij geven aan dat er verschillende normen en waarden binnen een team kunnen spelen en dat de verdeling man-vrouw ook belangrijk. Zo geeft een pedagogisch medewerker aan: *"Ik vind het wenselijker om een meer gemengd team te hebben dan alleen vrouwen"*. Daarnaast wordt aangegeven dat pedagogisch medewerkers het fijn zouden vinden om een zelfsturend team te hebben, omdat ze dan zelf kunnen bepalen waar ze geld aan uit geven zoals bijvoorbeeld scholing. Dit blijkt uit het volgende citaat: *"Ja zelfsturing is heel prettig, want dan bepaal je als team waar de scholing voor nodig of een workshop"*.

Uit de focusgroep komt naar voren dat pedagogisch medewerkers ervaren dat de organisatie streeft naar zelfsturende teams, maar zodra het team zelf scholing wil aanvragen zijn ze nog niet zelfsturend. Dit blijkt uit: *"De organisatie is nog niet zo ver. Ik weet ook niet of ze ooit zo ver komen maar"*.

Als tweede geven pedagogisch medewerkers aan dat er regels gelden op de groep. Voorbeelden hiervan zijn: *"Bij ons op de groep mogen geen logees"*, *"In de derde fase ook blijven slapen, één keer in de zoveel tijd"*, *"Met een kwartier meld je je weer beneden"* en *"Met respect ga je met elkaar om"*.

Tot slot geven pedagogisch medewerkers aan dat er onduidelijkheden zijn met betrekking tot materialen, beleid en continuïteit wat het bespreekbaar maken van seksuele opvoeding kan belemmeren. Zo geven pedagogisch medewerkers aan dat zij niet weten waar zij bepaalde materialen moeten vinden, zo blijkt uit het citaat: *"Sommige dingen zijn niet helder, waar je wat kan vinden, zoals die spellen"*. Ook geven zij aan dat zij een stukje missen op beleidsniveau. Ze geven aan dat het hun niet zou verbazen dat de protocollen binnen de organisatie verouderd zijn en aangescherpt moeten worden. Daarnaast missen zij een stukje op juridisch vlak. Ze zouden graag handvatten krijgen voor bepaalde situaties. Een voorbeeld hiervan is als volgt: *"Op het juridische vlak, waarom mag jouw vriendje van 18 wel blijven slapen en jouw vriendinnetje van 18 niet. Daar mis ik een stukje"*. Pedagogisch medewerkers geven aan dat zij een stukje continuïteit missen. Als er een ingrijpende gebeurtenis heeft plaatsgevonden is dat onderwerp op dat moment een trend. Pedagogisch medewerkers hebben echter het gevoel dat dit niet wordt afgemaakt, maar wordt opgevolgd door een nieuwe trend die zich op dat moment weer voordoet. Ook willen zij weten waar de organisatie voor staat. Zo geven pedagogisch medewerkers over een trend aan: *"Ja maar er wordt niet echt iets afgemaakt. Het wordt overgenomen door het volgende, door de volgende trend"* en *"Ja*

of een richting gewoon. Sowieso een richting kiezen soms denk ik; kies.. kies je werkwijze, wat wil je... Als organisatie zijnde, waar wil je voor staan? En niet elk half jaar wordt er weer ingewisseld''.

5 Conclusie

In dit hoofdstuk is de conclusie beschreven. Eerst zijn er conclusies beschreven per praktijkdeelvraag, waarna de algemene conclusie wordt gegeven ter beantwoording van de hoofdvraag. Op basis van deze conclusies zijn aanbevelingen gegeven en is een sterkte- zwakte analyse van het onderzoek weergegeven.

5.1 Conclusie vormgeving seksuele opvoeding op de leefgroep

Bij deze conclusie wordt er antwoord gegeven op de vraag hoe pedagogisch medewerkers vorm geven aan seksuele opvoeding op de leefgroep.

Er kan geconcludeerd worden dat seksuele opvoeding op twee verschillende manieren wordt vormgegeven, namelijk ongedwongen en bewust. Bij de ongedwongen vorm spelen pedagogisch medewerkers spontaan in op wat er speelt op de groep. Dit gebeurt veelal door middel van gesprekken. Dit komt overeen met de literatuur van Jongepier, Struijk en Helm (2010), zij geven aan dat het van belang is dat pedagogisch medewerkers het 'gewone' opgroeien en opvoeden op de eerste plaats moeten zetten. Pedagogisch medewerkers doen dit door aandacht te besteden aan het onderwerp zodra het ter sprake komt.

Met het 'gewone' opgroeien en opvoeden van jongeren op de leefgroep gaan pedagogisch medewerkers bewust om. Bij deze bewuste vorm worden twee vormen van materialen ingezet. Geconcludeerd kan worden dat de Skave lijst en het vlaggensysteem ingezet worden om pedagogisch medewerkers inzicht te geven in de seksuele ontwikkeling van de jongere. Spellen, de voorlichtingskoffer, films, google en het uitdelen van condooms zijn materialen die beschikbaar zijn gesteld voor jongeren in de seksuele opvoeding. Geconcludeerd kan worden dat de werkwijze op de groep overeen komt met de literatuur. In de literatuur komt naar voren dat er goed materiaal beschikbaar moet zijn (Van der Doef, 2009; Seksualiteit, 2010).

Kinderen wonend op de leefgroep worden opgevoed door pedagogisch medewerkers. Zij creëren een huiselijke sfeer op de groep. Uit de literatuur blijkt dat de leefomgeving een belangrijk onderdeel is die bijdraagt aan de vormgeving van seksuele opvoeding (Richtlijnen jeugdzorg, z.j.). De sfeer die thuis heerst is van invloed op de seksuele ontwikkeling van het kind. Een warm gezinsklimaat kan een betere basis bieden voor deze ontwikkeling (Opvoeden, z.j., Rutgers, 2016). Geconcludeerd kan worden dat pedagogisch medewerkers aandacht besteden aan de sfeer op de groep, zodat deze ten goede kan komen aan de ontwikkeling van het kind.

Pedagogisch medewerkers laten bewust interacties tussen jongeren onderling plaatsvinden. Dit doen ze door jongeren elkaars mening te laten horen en hier verder over in gesprek te gaan. Tevens treden jongeren corrigerend naar elkaar op, wat beter bij hen over komt volgens de pedagogisch medewerkers dan dat zij zelf corrigeren. Er kan geconcludeerd worden dat pedagogisch medewerkers interactie bewust inzetten om (seksuele) opvoeding vorm te geven. Dit sluit aan bij de literatuur van Brants, Lammers en Goes (2011). Zij zijn namelijk van mening dat interactie tussen cliënten en pedagogisch medewerkers een belangrijke rol speelt bij de opvoeding.

Pedagogisch medewerkers stellen een aantal regels welke van invloed zijn op de seksuele opvoeding op de groep. Omgangsregels en structuur zijn helpend bij het vormgeven van de seksuele opvoeding. Dit draagt bij aan een goed pedagogisch leefklimaat (Knort, 2005; Bruininks, 2006; Jongepier, Struijk & Van der Helm, 2010; Van der Helm, 2011; Boendermaker et al., 2013). Concluderend kan gezegd worden dat er gebruik wordt gemaakt van omgangsregels en structuur en dat deze van invloed zijn op de seksuele opvoeding.

5.2 Conclusie ervaring van pedagogisch medewerkers over het bespreekbaar maken van seksualiteit

Bij deze conclusie wordt er antwoord gegeven op de vraag hoe pedagogisch medewerkers het bespreken van seksualiteit op de leefgroep ervaren.

Zij ervaren dat er uit een spontaan gesprek meer informatie naar voren komt. Wanneer het een vast onderdeel van het programma moet zijn wordt het zwaar gemaakt en ervaren pedagogisch medewerkers dat jongeren zich hier niet prettig bij voelen

Een gevarieerd programma kan gewaarborgd worden door de inzet van materialen. Pedagogisch medewerkers ervaren dat sommige materialen niet passend zijn voor de jongeren. Pedagogisch medewerkers ervaren dat materialen niet snel worden ingezet, omdat ze niet aanwezig zijn op de leefgroep. Ook zijn zij niet op de hoogte welke spellen inzetbaar zijn en hoe deze spellen werken. Uit literatuur blijkt dat het van belang is dat er materiaal beschikbaar moet zijn om in gesprek te gaan met kinderen en jongeren (Jeugd en Seksualiteit, 2010). Geconcludeerd kan worden dat het inzetten van spellen bijdragen aan de seksuele opvoeding op de leefgroep, maar dat dit nu niet toegepast wordt, omdat er geen materiaal voor handen is.

Pedagogisch medewerkers ervaren dat seksuele ontwikkeling bij hun jongeren nog niet speelt. Dit zou kunnen duiden op een tekort aan kennis, waardoor handelingsverlegenheid kan ontstaan. Uit het rapport van de commissie-Samson (2012) blijkt dat er handelingsverlegenheid onder pedagogisch medewerkers heerst rondom het thema seksualiteit. De kennis en vaardigheden met betrekking tot dit thema ontbreken volgens De Vries (2010). Pedagogisch medewerkers ervaren dit niet zo, zij hebben het gevoel dat zij beschikken over de benodigde kennis en ervaren geen handelingsverlegenheid. Echter blijkt uit de theorie dat er in elke levensfase een seksuele ontwikkeling plaatsvindt (Hagens & Leeuwenburgh, 1999; Brilleslijper-Kater & Baatman, 2000; Bancroft, Herbenick & Reynolds, 2003; De Graaf, Meijer, Poelman, & Vanwesenbeeck, 2005; De Graaf et al., 2005; De Graaf & Rademakers, 2007; Crone, 2008; Westenberg, 2008; Franssen & Hospers, 2009; De Graaf & Rademakers, 2009; Franck, Frans & Van Decraen, 2011; Van Berlo et al., 2011; Vriend et al., 2011; De Graaf et al., 2012; Kerstens & De Graaf, 2012; Roos & De Graaf, z.j.). Er kan geconcludeerd worden dat kennis en vaardigheden nodig zijn om seksuele opvoeding te kunnen bieden.

Tevens kan er aan de hand van de focusgesprekken geconcludeerd worden dat pedagogisch medewerkers niet op de hoogte zijn van de themacompetentie 'omgaan met seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik'. Deze themacompetentie is belangrijk omdat het beschrijft dat een jeugdzorgwerker gesprekken moet voeren rondom seksualiteit, intimiteit en seksuele ontwikkeling (Kleine & Beijer, 2013).

Wel ervaren pedagogisch medewerkers verschil tussen collega's onderling. De één praat makkelijker over seksualiteit dan de ander. Dit kan te maken hebben met het eigen referentiekader maar ook met een generatiekloof tussen de jongeren en pedagogisch medewerker. Uit de literatuur van Enzlin (1996) komt naar voren dat de rol en houding die pedagogisch medewerkers aannemen van invloed is op wat wel of niet wordt besproken in de leefgroep. Geconcludeerd kan worden dat de pedagogisch medewerkers zich hier ook bewust van zijn en dit bij elkaar zien.

Pedagogisch medewerkers ervaren dat zij een voorbeeldfunctie hebben tegenover de jongeren. Zij zetten hun eigen referentiekader, normen en waarden in om (seksuele) opvoeding vorm te geven. Tevens ervaren ze het als prettig om eigen ervaringen te delen met de jongeren op de leefgroep. Concluderend kan gezegd worden dat de ervaringen van de pedagogisch medewerkers overeen komt met de literatuur. Zij geven namelijk aan dat in een voorbeeldfunctie eigen waarden en normen

meespelen (Enzlin, 1996; Zwiep, 2005; De Graaf, 2013; Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2014; Rutgers, 2016).

Tot slot ervaren pedagogisch medewerkers onduidelijkheid op het mesoniveau. Ze ervaren dat de organisatie meegaat met de trends die op dat moment spelen op de groep. Zodra er een andere trend naar voren komt ligt daar de focus op en komen de andere onderwerpen op de achtergrond. Ook heerst er onduidelijkheid wat betreft het beleid van de organisatie.

5.3 Conclusie hoofdvraag: Hoe geven de pedagogisch medewerkers binnen Ambiq en Jarabee vorm aan de seksuele opvoeding in leefgroepen?

Seksuele opvoeding op de leefgroepen binnen Jarabee en Ambiq wordt vooral spontaan vorm gegeven waarbij gebruik kan worden gemaakt van verschillende materialen. Pedagogisch medewerkers spelen bewust in op situaties en gesprekken die ontstaan. Daarin laten zij jongeren een belangrijke rol spelen, maar zij maken ook gebruik van hun eigen referentiekader. Zij zijn zich bewust van hun eigen waarden en normen en zetten eigen ervaringen in om seksuele opvoeding vorm te geven.

Seksuele opvoeding kan ook bewust worden ingezet, maar pedagogisch medewerkers ervaren dan dat er een lading aan gegeven wordt die een negatieve invloed heeft op de vormgeving.

Pedagogisch medewerkers ervaren verschil tussen collega's in het bespreekbaar maken van de seksuele opvoeding maar zij ervaren geen handelingsverlegenheid. Echter kan wel geconcludeerd worden dat pedagogisch medewerkers handelingsverlegen zijn op verschillende aspecten van kennis. Ook uit dit zich in de manier van bespreken, sommigen kunnen dit niet en anderen willen dit niet. Dit kan bijvoorbeeld te maken met het eigen referentiekader of een generatiekloof tussen collega's, pedagogisch medewerkers en kind of jongere.

Geconcludeerd kan worden dat er op basis van dit praktijkonderzoek geen uitspraken kunnen worden gedaan voor de gehele organisaties Ambiq en Jarabee.

5.4 Aanbevelingen

Hieronder worden een aantal aanbevelingen gedaan, aan Ambiq en Jarabee. Dit op basis van de resultaten van de focusgesprekken.

5.4.1 Aanbeveling 1

De uitkomst van dit onderzoek laat zien dat er onduidelijkheid heerst onder pedagogisch medewerkers wat betreft het gebruik maken van materiaal. Het is niet op de groep aanwezig en pedagogisch medewerkers weten niet hoe deze materialen te gebruiken. De inhoud is voor hun onbekend. Wel is het van belang dat pedagogisch medewerkers in de vormgeving van seksuele opvoeding gebruik kunnen maken van verschillende materialen. Een aanbeveling hierbij is om op iedere leefgroep minimaal twee spellen beschikbaar te stellen. Ook zullen pedagogisch medewerkers op de hoogte moeten zijn van de inhoud en dit kunnen inzetten.

5.4.2 Aanbeveling 2

Dit onderzoek heeft ook inzicht gegeven in het feit dat pedagogisch medewerkers onduidelijkheden ervaren rondom het mesoniveau. Zo is het niet duidelijk of de protocollen up-to-date zijn. Daarom wordt er aanbevolen dat de organisaties medewerkers op de hoogte stellen van eventuele wijzigingen en openheid te bieden in hun beleid.

5.4.3 Aanbeveling 3

Een andere vorm van onduidelijkheid die naar voren is gekomen is dat regelgeving niet eenduidig is. Zij vragen zich af wanneer een meerderjarig vriendje of

vriendinnetje wel of niet mag blijven slapen. Daarom is het van belang dat de organisaties gaan kijken naar de huidige regelgeving en deze toelichten aan de pedagogisch medewerkers.

5.4.4 Aanbeveling 4

Uit het onderzoek is gebleken dat pedagogisch medewerkers van mening zijn dat seksuele ontwikkeling niet altijd speelt. Echter blijkt uit de literatuur dat er in elke levensfase seksuele ontwikkeling plaatsvindt, al vanaf de geboorte. Om seksuele opvoeding vorm te kunnen geven is het van belang dat pedagogisch medewerkers beschikken over de juiste kennis omtrent het onderwerp seksuele ontwikkeling. Om deze kennis te vergaren wordt aanbevolen om medewerkers scholing te bieden in de vorm van cursussen, workshops en intervisiebijeenkomsten.

5.4.5 Aanbeveling 5

Gezien het aantal respondenten van dit onderzoek is er sprake van onvoldoende credibility. De onderzoekers raden aan om een vervolgonderzoek te laten plaatsvinden om het aantal respondenten te verhogen. Tevens wordt er aanbevolen een andere manier van werving toe te passen. In het vervolgonderzoek is het van belang dat er ook pedagogisch medewerkers gaan mee doen die zelf handelingsverlegenheid ervaren wat betreft het thema seksuele opvoeding.

5.5 Sterkte- zwakte analyse

In deze paragraaf worden de sterktes en zwaktes van het onderzoek weergegeven en toegelicht.

Sterktes	Zwaktes
• Ervaren pedagogisch medewerkers • Relatief weinig respondenten • Anonimiteit • Drie onderzoekers • Membercheck • Topiclijst • Afgesloten ruimte tijdens focusgesprek	• Relatief weinig respondenten • Eenzijdige positieve belangstelling vanuit de respondenten • Niet gestructureerde vragenlijst

5.5.1 Sterktes van het onderzoek

Ervaren pedagogisch medewerkers

Bij de werving en selectie van respondenten is er rekening gehouden met een aantal eisen. Een voorwaarde was dat pedagogisch medewerkers al enige ervaring hadden binnen de organisatie. Op die manier kunnen zij een goede weergave geven over dit onderwerp. Om in het vervolgonderzoek ook ervaren respondenten te verkrijgen zullen de eisen voor de wervingsprocedure aangescherpt moeten worden.

Relatief weinig respondenten

Ondanks dat er relatief weinig respondenten voor de focusgesprekken waren, is er veel bruikbare informatie naar voren gekomen. Dit heeft er mee te maken dat elke respondent op een andere groep binnen de organisatie werkt, waardoor er dus een vrij volledig beeld verkregen is. In het vervolgonderzoek zal de diversiteit van de pedagogisch medewerkers gewaarborgd moeten blijven. Dit houdt in dat pedagogisch medewerkers van verschillende organisaties en leefgroepen deelnemen aan het onderzoek.

Anonimiteit

Voorafgaand aan het focusgesprek is de respondenten verteld dat zij volledig anoniem zijn en blijven. Indien er namen genoemd worden in het gesprek zullen deze niet toegevoegd worden aan het verbatim. Hierdoor bestaat de kans dat zij eerder hun eigen mening durven te delen.

Drie onderzoekers

Het onderzoek is uitgevoerd door drie verschillende onderzoekers. Hierdoor zijn de resultaten door drie onderzoekers geanalyseerd en gelabeld. Er is meerdere malen kritisch naar het eindproduct gekeken.

Membercheck

Doordat er gebruik gemaakt is van een membercheck, hebben de respondenten nog kunnen reageren op onvolledigheden of onjuiste uitspraken.

Topiclijst

Tijdens de focusgesprekken is er gebruik gemaakt van een topiclijst, welke opgesteld is aan de hand van het theoretisch kader. Hierdoor wisten de interviewers welke richting zij moesten aanhouden en welke onderwerpen tijdens het gesprek aan bod moesten komen. Wanneer er een vervolgonderzoek zal plaatsvinden is het van belang een duidelijke topiclijst aan te houden, zodat onderzoekers niet van het onderwerp zullen afwijken.

Afgesloten ruimte tijdens focusgesprek

Het focusgesprek vond plaats in een afgesloten ruimte. Deze keuze is bewust gemaakt, zodat de pedagogisch medewerkers vrijuit konden praten en niet gestoord zouden worden. In het vervolgonderzoek zal dit ook van belang zijn, omdat pedagogisch medewerkers het onderwerp seksuele opvoeding als gevoelig kunnen ervaren.

5.5.2 Zwaktes van het onderzoek

Relatief weinig respondenten

Wegens afmeldingen hebben zes respondenten meegewerkt aan dit praktijkonderzoek. Dit is relatief weinig om een objectief beeld te kunnen scheppen omtrent dit onderwerp. Wanneer er een vervolgonderzoek plaatsvindt is het belangrijk dat respondenten eerder geworven worden volgens een strengere wervingsprocedure. Hierdoor ontstaat de kans dat meer pedagogisch medewerkers zich aanmelden voor het praktijkonderzoek.

Eenzijdige positieve belangstelling vanuit de respondenten

De respondenten van dit praktijkonderzoek hebben aangegeven het onderwerp seksuele opvoeding interessant te vinden. Dit heeft ervoor gezorgd dat de focusgesprekken soepel verliepen en er veel informatie is verzameld. Zij waren geen van allen handelingsverlegen wat betreft het vormgeven van seksuele opvoeding. Voor het vervolgonderzoek zou het interessant zijn om een grotere diversiteit aan respondenten te werven, zodat de uitkomsten een representatiever beeld schetsen.

Niet gestructureerde vragenlijst

Er is tijdens de focusgesprekken gebruik gemaakt van een topiclijst met niet voor gestructureerde vragen. Hierdoor krijgen de pedagogisch medewerkers de ruimte om hun eigen ervaringen te delen en open antwoord te geven op de vragen. Een nadeel hiervan is dat de kans aanwezig is dat er afgeweken wordt van de topiclijst en er dus, voor het onderzoek, niet relevante informatie gegeven wordt.

6 Discussie

In dit hoofdstuk wordt een discussie beschreven die wij, als onderzoekers, interessant vinden. Er is vanuit verschillende zienswijzen gekeken naar de handelingsverlegenheid rondom de kennis van pedagogisch medewerkers. Pedagogisch medewerkers hebben hierin aangegeven geen handelingsverlegenheid te ervaren, terwijl het inspectierapport 'Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag' van de Inspectie Jeugdzorg (2016) beschrijft dat de scholing van medewerkers nog een belangrijk verbeterpunt is. Meer dan de helft van de instellingen heeft haar medewerkers nog niet structureel geschoold in het bevorderen van een gezonde seksuele ontwikkeling van het kind. Inspectie Jeugdzorg vindt dit zorgelijk. De scholing draagt namelijk bij aan het verminderen van handelingsverlegenheid ten aanzien van dit onderwerp.

Tevens komt uit dit onderzoek naar voren dat er handelingsverlegenheid is onder pedagogisch medewerkers met betrekking tot de kennis. Als hen de vraag gesteld wordt of zij genoeg kennis hebben over bijvoorbeeld de seksuele ontwikkeling van een jongere, geven zij aan hiervan op de hoogte te zijn. Vervolgens zijn de pedagogisch medewerkers van mening dat de seksuele ontwikkeling nog niet bij hen op de groep speelt. Wanneer zij geconfronteerd worden met de literatuur, welke aangeeft dat een kind zich vanaf de geboorte seksueel ontwikkelt, kunnen zij zich hierin vinden. Toch blijkt later in het gesprek dat de pedagogisch medewerkers nog steeds in de veronderstelling zijn dat bij de jongeren op hun groep geen seksuele ontwikkeling plaats vindt. Dit is in tegenstrijd met het feit dat pedagogisch medewerkers eerder beweren dat zij voldoende kennis hebben over de seksuele ontwikkeling van de jongere.

Sinds schooljaar 2012-2013 bestaat er de mogelijkheid om het uitstroomprofiel jeugdzorgwerker te volgen aan het Saxion te Enschede. Als studenten dit profiel kiezen volgen zij een jaarstage in de jeugdzorg en krijgen zij specifieke lesonderdelen aangeboden. In het vierde jaar voeren zij hun minor en afstudeeronderzoek ook uit in deze sector. Als dit voldoende beoordeeld wordt, ontvangen de studenten een aantekening op hun diplomasupplement. De keuze voor het aanbieden van dit uitstroomprofiel komt uit het Actieplan Professionalisering Jeugdzorg. Dit plan richt zich op versterking van de jeugdzorg met uitstekende opgeleide hulpverleners, realisering van beroepsregistratie jeugdzorgwerker, doordachte beroepsethiek en actuele bij- en nascholingsmogelijkheden. Het Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs (HSAO) heeft in samenwerking met het werkveld besloten een landelijk uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker te beschrijven. Hierin komen zowel vakspecifieke als generieke competenties en kennis in naar voren waar een jeugdzorgwerker aan moet voldoen (EJTweente, z.j.). Jeugdzorg Nederland heeft in samenwerking met de Vereniging Hogescholen afgesproken om een specifieke themacompetentie te ontwikkelen, waardoor de seksuele ontwikkeling gewaarborgd kan worden. Deze zal worden opgenomen in het competentieprofiel Jeugdzorgwerker en uitstroomprofiel jeugdzorgwerker dat gehanteerd wordt door het HSAO (Vereniging Hogescholen, 2013). Als er naar het uitstroomprofiel gekeken wordt is te zien dat deze dateert uit 2010 en dat de themacompetentie er nu, drie jaar later nadat hij geformuleerd is, nog steeds niet in opgenomen is.

De onderzoekers, die zelf het uitstroomprofiel gevolgd hebben in het schooljaar 2014-2015 en 2015-2016, hebben ervaren dat er binnen de opleiding uitstroomprofiel jeugdzorgwerker te weinig scholing is met betrekking tot het onderwerp seksuele opvoeding. Kijkend naar de jaarplanning die het Saxion hanteert is het thema seksualiteit ook niet terug te vinden in de aangeboden lessen (Saxion, z.j.). Wel is in de minor één ochtend training gegeven over het thema seksualiteit waarin de themacompetentie 'omgaan met seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik' in één sheet aan bod is gekomen.

Al met al kunnen we concluderen dat wanneer er geen verandering komt in het bespreekbaar maken van seksuele opvoeding en jeugdzorgwerkers hier niet voldoende voor worden opgeleid, het begrip handelingsverlegenheid een terugkerend thema blijft in de jeugdzorg. Hierdoor zal seksueel misbruik ook minder snel gesignaleerd worden.

Literatuur

- Baarda, B., Bakker, E., Van der Hulst, M., Fischer, T., Julsing, M., Van Vianen, R., De Goede, M. (2012). *Basisboek Methoden en Technieken: kwantitatief praktijkgericht onderzoek op wetenschappelijke basis*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers
- Bancroft, J., Herbenick, D., & Reynolds, M. (2003). *Masturbation as a marker of sexual development*. In J. Bancroft (Ed.), *Sexual Development in Childhood*. Bloomington: Indiana University Press
- Berlo, W. van, Haas, S. de, Oosten, N. van, Dijk, L. van, Brants, L., Tonnon, S., & Storms, O. (2011). *Beperkt weerbaar: een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking*. Utrecht: Rutgers WPF / Movisie
- Brants, L., Lammers, M. & Goes, A. (2011). *Toolkit Preventie en aanpak ongewenst gedrag en seksueel misbruik voor de branche Welzijn en Maatschappelijke dienstverlening*. Utrecht: MOgroep Welzijn & Maatschappelijke dienstverlening
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford: University Press
- Boendermaker, L., Rooijen, K. van, Berg, T., & Bartelink, C. (2013). *Residentiële Jeugdzorg: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Brilleslijper-Kater, S. N., & Baartman, H. E. M. (2000). *What do young children know about sex? Research on the knowledge of sexuality of children between the ages of 2 and 7 years*. *Child Abuse Review*, 9, 166–182.
- Bruininks, A. C. (2006). *Orthopedagogisch groepswork. Methodiek gericht werken in de praktijk*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.
- Carter-Hirsch, L. (2007). *The facts of life and more. Sexuality and Intimacy for people with intellectual disabilities*. Baltimore, Paul H. Brooks Publishing.
- Centrum media & gezondheid. (Z.j.). *UP2U*. Verkregen op 24 maart 2016 via, <http://www.media-gezondheid.nl/projecten/up2u>
- Crone, E. (2008). *Het puberende brein. Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie*. Amsterdam: Bert Bakker.
- De Commissie Rouvoet. (2013). *Kwaliteitskader voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg*. Verkregen op 25 februari 2016 via, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/07/15/kwaliteitskader-voorkomen-seksueel-misbruik-in-de-jeugdzorg>
- Deurloo, J., Lanting, C., Maris, S., & Vlucht van der, I. (2014). *JGZ-richtlijnen Seksuele ontwikkeling 0-19 jaar*. Utrecht: Nederlands Centrum Jeugdgezondheidszorg.
- De Vries, J. F. (2010). *In badkleding onder de douche*. In *Seksuele opvoeding van jonge kinderen: Gewoon Doen!* (p. 16). Utrecht: Rutgers Nisso Groep en FWOS
- EJTwente. (z.j.). *Saxion Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker*. Verkregen op 23 mei 2016 via, <http://www.ejtwente.nl/actueel/item/12/Saxion+Uitstroomprofiel+Jeugdzorgwerker>

Enzlin, P. (1996). *Seks ter sprake... Over relationele en seksuele vorming in voorzieningen voor bijzondere jeugdbijstand: waarom, wat en hoe?* Leuven: Centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen

Franck, T., Frans, E., & Decraen, E. van (2011). *Over de grens? Seksueel opvoeden met het vlaggensysteem*. Antwerpen: SENSOA.

Franssens, D., & Hospers, H. (2009). *Deelrapport 3 homojongenscohort outcomes*. Maastricht: Universitaire Press Maastricht.

Graaf, H. de. (2013). *Van alle leeftijden*. Utrecht: Rutgers WPF

Graaf, H. de, Kruijer, H., Van Acker, J., & Meijer, S. (2012). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012*. Delft: Eburon.

Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.

Graaf, H. de, & Rademakers, J. (2009). *'Seks in de Groei': recente wetenschappelijke inzichten in de seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

Graaf, H. de, & Rademakers, J. (2007). *Seksueel gedrag en seksuele gevoelens van prepuberale kinderen*. Tijdschrift voor Seksuologie, 31, 184-194.

Hagens, R., & Leeuwenburgh, I. (1999). *Het geheel is meer dan de som der delen: onderzoek naar kennis van seksualiteit bij kinderen van 7 en 8 jaar*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Heerink, M. Pinkster S. & Bratti-van der Werf, M. (2009). *Onderzoek in zorg en welzijn. Een praktische inleiding*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

Helm, P. van der (2011). *First do no harm. Living group climate in secure juvenile correctional institutions (proefschrift)*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Hermanns, J., (2007) *opvoeden en opgroeien: een visie achter het beleid*. Verkregen van: <http://dare.uva.nl/document/2/74432> geraadpleegd op 22-03-16

Inspectie Jeugdzorg. (2008). *Ruimte en grenzen rond seksualiteit. Beleid van instellingen voor 24-uurs jeugdzorg op het gebied van seksualiteit*. Utrecht: Inspectie jeugdzorg.

Inspectie Jeugdzorg. (2010). *Ruimte en grenzen rond seksualiteit. Hertoets praktijk Jeugdformaat*. Utrecht: Inspectie Jeugdzorg.

Inspectie Jeugdzorg. (2016). *Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Utrecht: Inspectie Jeugdzorg

Inspectie Jeugdzorg. (z.j.). *Voorkomen seksueel grensoverschrijdend gedrag hoge prioriteit bij jeugdzorg*. Verkregen op 25 februari 2016 via, https://www.inspectiejeugdzorg.nl/actueel/nieuws/nw_detail.asp?nw_id=396

Jeugdzorg Nederland. (z.j.). *Kwaliteitskader Voorkomen Seksueel Misbruik in de Jeugdzorg*. Verkregen op 18 februari 2016 via, <http://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/kwaliteitskader-rouvoet.pdf>

Jeugd en Seksualiteit. (2010). *Focusgesprek begeleiders bijzondere jeugdzorg 23/03/2010*. Mechelen: Jeugd en Seksualiteit.

Jongepier, N., Struijk, M. & Helm, P van der (2010). *Zes uitgangspunten voor een goed pedagogische klimaat. Pedagogisch handelen in de residentiele zorg*. Jeugd en Co Kennis 01/2010

Jongepier, N., Struijk, M., & Helm, P. van der (2010). *Zes uitgangspunten voor een goed pedagogisch klimaat. Jeugd en CO Kennis, 4*

Kerstens, J., & Graaf, H. de (2012). *Jongeren en online seksuele activiteiten*. In: J. Kerstens & W. Stol (red.). *Jeugd en cybersafety: Online slachtoffer- en daderschap onder Nederlandse jongeren* (pp. 135-180). Den Haag: Boom Lemma Uitgevers

Ketelaar, P. Kentenaar, F. & Kooter, M. (2011). *Groepen in focus*. Den Haag: Uitgever Boom Lemma

Kleine, K. & Beijer, M. (2013). *Themacompetentie seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik*. Verkregen op 25 februari 2016, via Vereniging Hogescholen en Jeugdzorg Nederland.

Kloosterman, R. & Beuning, J. van, (2015). *Jongeren over social media*. Verkregen op 12-04-2016 via, <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/D8DEC2E6-0208-4A5C-B6C6-3D31584E9AAF/0/2015EP26jongerenoversocialemedia.pdf>

Knorth, E. J. (2005). *Wat maakt het verschil? Over intensieve orthopedagogische zorg voor jeugdigen met probleemgedrag. Inaugurale rede*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Kok, J. (1999). *Specifiek opvoeden*. Maarssen: Elsevier/De Tijdstroom.

Lub, V. (2014). *Kwalitatief evalueren in het sociale domein. Mogelijkheden en beperkingen*. Den Haag: Uitgever Boom Lemma

Migchelenbrink, F. (2012). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Mortelmans, D. (2007). *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*. Leuven/Den Haag: Acco

Nederlands Centrum jeugdgezondheid. (2014). *JGZ-richtinglijn seksuele ontwikkeling (0-19 jaar)*. Verkregen op 2 maart 2016 via, <http://gezondseksueelgedragj.nl/media/jgz-richtlijn-seksuele-ontwikkeling-0-19jr.pdf>

Opvoeden. (z.j.). *Seksuele ontwikkeling*. Verkregen op 2 maart 2016 via, <https://www.opvoeden.nl/puber/groei-en-ontwikkeling/seksuele-ontwikkeling/>

Petri, J. M. (2003). *Intimiteit en warmte. Een knuffel én een warme kruik*. In Janusz Korczak Stichting, *Kinderen en seksualiteit. Een positieve bijdrage*. (pp. 99-104). Amsterdam: Janusz Korczak Stichting Amsterdam.

Rapport Commissie-Samson. (2012). *Omringd door zorg en toch niet veilig*. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden. Amsterdam: Boom.

Richtlijnen Jeugdzorg. (Z.j.). *Richtlijn residentiele jeugdhulp*. Verkregen op 25 februari via, <http://www.richtlijnenjeugdzorg.nl/wp-content/uploads/2015/09/Complete-richtlijn.pdf>

Roos, M.H., & Graaf, H. de., (z.j.). *Seksueel getint gedrag van twee tot twaalfjarigen: Waarnemingen van ouders*

Roosjen, H. (Z.j.) *Veilig vrijen & seks. Voorlichtingspakket voor het jeugdwelzijnswerk*. Verkregen op 24 maart 2016 via,
http://www.soaids.nl/sites/default/files/documenten/Downloadbare_versie_folder_Veiligvrijen%26seks_2011.pdf

Rutgers. (2015). *De koffer in*. Verkregen op 24 maart 2016 via,
<http://www.seksindepraktijk.nl/producten/de-koffer-niet-leverbaar>

Rutgers. (2015). *Boys R Us*. Verkregen op 24 maart via,
<http://www.seksindepraktijk.nl/producten/boys-r-us>

Rutgers. (2015). *Girls' Choice NL*. Verkregen op 24 maart 2016 via,
<http://www.seksindepraktijk.nl/producten/girls-choice-nl-niet-op-voorraad>

Rutgers. (2016). *Girls' Talk voor kwetsbare meiden*. Verkregen op 24 maart 2016 via,
<http://www.rutgers.nl/wat-wij-doen/programmas-en-projecten/girls%E2%80%99-talk-voor-kwetsbare-meiden>

Rutgers. (2016). *Make a Move*. Verkregen op 24 maart 2016 via,
<http://www.seksindepraktijk.nl/producten/make-move-tweedaagse-training>

Rutgers. (2015). *Rond je seksualiteit*. Verkregen op 24 maart 2016 via,
<http://www.seksindepraktijk.nl/producten/rond-je-seksualiteit>

Rutgers. (2016). *Seksuele ontwikkeling van kinderen 0-18 jaar. Waarom ben jij als ouder belangrijk?* Verkregen op 24 maart 2016 via, <http://www.seksindepraktijk.nl/producten/seksuele-ontwikkeling-van-kinderen-0-18-jaar>

Rutgers. (2016). *Seksuele ontwikkeling van kinderen 0-18 jaar. Je rol als ouder*. Verkregen op 24 maart 2016 via, <http://www.seksindepraktijk.nl/producten/seksuele-ontwikkeling-van-kinderen-0-18-jaar>

Saxion. (z.j.). *Social Work*. Verkregen op 23 mei 2016 via,
<http://www.saxion.nl/wps/static/brochures/Social-Work-VT-NL.pdf>

Stichting Link4All (2013). *Link4All Kernboodschap*. Verkregen op 12-04-2016 via,
<http://www.link4all.nl/>

Stichting opvoeden. (z.j.). *Seksuele opvoeding voor pubers*. Verkregen van <https://www.opvoeden.nl/puber/opvoeding-en-gedrag/seksuele-opvoeding/> geraadpleegd op 24-03-2016

Tieleman, M. (2015). *Levensfasen. De psychologische ontwikkeling van de mens*. Amsterdam: Boom Onderwijs).

Van der Doef, S. (2009). 'Ook jeugdzorgers moeten seksueel opvoeden'. *Jeugd en co*, 3 (2), 20-21

Verdrag inzake de Rechten van het Kind. (1989). *Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK); New York, 20 november 1989*) Verkregen op 25 februari 2016 via, <http://www.ivrk.nl/ivrk.pdf>

Vereniging Hogescholen. (2013). *Themacompetentie Seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik*. Verkregen op 23 mei 2016 via, http://www.vereniginghogescholen.nl/system/profiles/documents/000/000/164/original/jeugdzorgwerker__20addendum_20uitstroomprofiel.pdf?1437563959

Verheij, J. (2013-2016). *Digitale App Lief en Lijf*. Verkregen op 12-04-2016 via, <http://www.link4all.nl/projecten/digitale-app-lief-en-lijf/>

Vriend, H.J., Koedijk, F.D.H., Broek, I.V.F. van den, Veen, M.G. van, Coul, E.L.M. op de, Sighem, A.I. van, Verheij, R.A., & Sande, M.A.B. van der (2011). *Sexually transmitted infections, including HIV, in the Netherlands in 2010*. Bilthoven: RIVM.

Westenberg, P.M. (2008). *De jeugd van tegenwoordig*. Diesoratie uitgesproken op vrijdag 8 februari 2008 in de Pieterskerk te Leiden.

WHO (2010). *Standards for sexuality education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Keulen: WHO Regional Office for Europe and BZgA.

Zwiep, C. (2005). *Kinderen en seksualiteit. Pedagogische begeleiding in de kinderopvang*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Bijlagen

Bijlage 1 Interviewformat

Leerpakket 9.2

Interview vragen onderzoek

Allereerst willen we u graag bedanken voor uw medewerking aan dit onderzoek. Zoals we hebben aangegeven, willen we een interview afnemen aan de hand van een vragenlijst. Dit interview zal ongeveer 120 minuten duren.

Wij zijn Kirsten, Ronit en Maud, studenten van de Saxion Enschede en studeren aan de Academie Mens en Maatschappij aan de opleidingen SPH en MWD met het uitstroomprofiel jeugdzorgwerker.

Ons onderzoek is gericht op de vraag vanuit het EJT.

Het doel van het interview is het duidelijk krijgen hoe jullie vorm geven aan seksuele opvoeding in de leefgroep.

Uw antwoorden zullen vertrouwelijk gebruikt worden en uw naam wordt niet bekend gemaakt. Het gesprek wordt opgenomen op voicerecorder, zodat we het nogmaals kunnen beluisteren ten behoeve van de analyse. De opnamen worden na goedkeuring van het onderzoeksrapport vernietigd.

Het interview bestaat uit meerdere vragen, die onderverdeeld zijn in drie thema's.

Na de gesprekken wordt er een samenvatting opgestuurd naar de deelnemers, zodat zij kunnen lezen wat er besproken is. Op- en aanvullingen kunnen ten alle tijden gedaan worden. Dit wordt een membercheck genoemd.

De resultaten van dit onderzoek zullen gepresenteerd worden in ons rapport. Op basis van de resultaten wordt een flyer gemaakt die wordt uitgedeeld aan de pedagogisch medewerkers.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl

WERKPLAN

Gegevens over de geïnterviewde

Twee focusgroepen

Functie : Pedagogisch medewerkers

Naam instelling : Ambiq

Gegevens over afspraak

Datum : 25 april 2016

Tijdstip : 9.00u

Locatie : Hoofdgebouw Ambiq

Functie : Pedagogisch medewerkers

Naam instelling : Jarabee

Gegevens over afspraak

Datum : 11 mei 2016

Tijdstip : 9.30u

Locatie : Dorastraat Jarabee

Hoofdvraag (centrale vraag)

Hoe geven pedagogisch medewerkers binnen Ambiq en Jarabee vorm aan de seksuele opvoeding in leefgroepen?

Koppeling interviewvragen met praktijkdeelvragen (tussen haakjes achter de nummers van de interviewvragen/topics)

1. Op welke wijze bespreken pedagogisch medewerkers seksualiteit op de leefgroep?
2. Hoe ervaren pedagogische medewerkers het bespreken van seksualiteit op de leefgroep?

Loop van het gesprek

Begin:

- Kennismaken, voorstellen
- Inleiding. Onderzoek vanuit Fice, dit is deelonderzoek van een groter geheel. Wij doen dit voor bacheloronderzoek en het doel van het interview.
- (Gesprek wordt opgenomen op voicerecorder/dictafoon).

Middenstuk:

- Vragen van interview afnemen
- Doorvragen (onduidelijkheden).
- Tijd bewaken (hoe?)

Eind:

- Hoe heeft respondent het interview ervaren?
- Afsluiten

Kom verder. Saxion.

saxion.nl

Topic-lijst

Seksuele opvoeding: waar denken jullie aan? (Met deze vraag kunnen we geen antwoord geven op één van de praktijkdeelvragen. Dit is een inleidende vraag, waarmee we duidelijk krijgen in hoeverre pedagogisch medewerkers op de hoogte zijn van wat er allemaal bij seksuele opvoeding hoort.)

Deze vraag is geformuleerd omdat in de literatuur aangegeven wordt dat seksuele opvoeding meer is dan alleen seksuele voorlichting (Stichting opvoeden, z.j.), namelijk:

- ontwikkeling eigen lichaam, relaties, liefde, grenzen aangeven, weten wat je wil, lekker in je vel zitten, vriendschap, eigenwaarde, normen en waarden.

Seksuele opvoeding kan er positief aan bijdragen dat het kind voor zichzelf op kan komen in relaties, meer zelfvertrouwen ontwikkelt, weet waarom veilig vrijen belangrijk is en op het goede moment weet wanneer het aan seks en verkering toe is (Opvoeden, z.j.).

Hoe wordt seksuele opvoeding vorm gegeven binnen de leefgroep? (Met deze vraag kunnen we antwoord geven op praktijkdeelvraag 1. Praktijkdeelvraag 1 gaat over de wijze waarop de seksuele opvoeding besproken wordt op de leefgroep.)

Bij het implementeren van relationele en seksuele vorming binnen een organisatie is het belangrijk dat er goed materiaal beschikbaar is. Dit helpt om gestructureerd te werk te gaan, zodat alles aan bod komt en het een terugkerend thema wordt (van der Doef, 2009). Het moet ingebouwd worden in de leefgroep en het moet een gevarieerd programma zijn. Volgens Jeugd en Seksualiteit (2010) wordt goed materiaal onbruikbaar door een wisselende groep, onvoldoende veiligheid of een bepaalde geloofsovertuiging van een organisatie. Belangrijk is het beschikbaar maken van materiaal, visie of visietekst, handvaten om in gesprek te gaan met kinderen en jongeren en een inventarisatie van wat er al bestaat qua materiaal en organisaties. Een aantal hulpmiddelen zijn (Rutgers, 2015):

- 'Rond je seksualiteit'
- Can you fix it?
- UP2U
- Girls' Choice
- Boys R Us
- Anticonceptiekoffer

Verder zijn er ook nog een tweetal methoden die gebruikt kunnen worden bij het bespreken van seksualiteit, namelijk (Rutgers, 2016):

- Maka a Move
- Girls' Talk

Doorvragen:

- Voorlichting → in welke samenstelling?
- Wie geeft deze voorlichting?
- Wat vind je er van?
- Wordt er ook op andere manieren seksuele opvoeding gegeven?
- Wanneer vindt dat dan plaats en hoe?

Kom verder. Saxion.

saxion.nl

- *materiaal*
- *methoden*
- *themacompetentie*

Ordenen in:

- plek
- moment
- materiaal

Wat is de rol van een pedagogisch medewerker hierin? (Met deze vraag kunnen we antwoord geven op praktijkdeelvraag 1 en 2. Doordat iedere pedagogisch medewerker een andere rol op de groep heeft, wordt er op basis van die rollen bepaald hoe de seksuele opvoeding vorm krijgt op leefgroepen. De ervaring van pedagogisch medewerkers over het bespreekbaar maken speelt een belangrijke rol in het bespreekbaar maken van seksuele opvoeding.)

Rutgers (2016) geeft aan dat ouders bepaalde aspecten moeten hebben om seksuele opvoeding bespreekbaar te maken. Als kinderen niet meer thuis wonen, maar op een leefgroep, is het belangrijk dat de pedagogisch medewerkers de taken van ouders overnemen (Opvoeden, z.j.). Inspectie Jeugdzorg (2008, 2010) zegt dat het belangrijk is dat pedagogisch medewerkers kennis en vaardigheden moeten hebben om jongeren te begeleiden in hun ontwikkeling. Volgens De Vries (2010) ontbreken deze kennis en vaardigheden als het gaat om het thema seksualiteit. Dit is ook gebleken uit het rapport van de Commissie-Samson (2012). Aan de hand van deze literatuur is bovenstaande vraag geformuleerd.

Enzlin (1996) zegt dat de rol en houding die pedagogisch medewerkers aannemen van invloed is wat er wel en niet besproken wordt op de groep. Op de leefgroep zijn de pedagogische medewerkers degenen die een rol spelen als het gaat om relationele en seksuele vorming. Echter roept het onderwerp ambivalentie op: Men wil wel, maar kan niet. Enzlin schrijft dit toe aan verschillende factoren. Zo wordt de eigen visie van de pedagogisch medewerker ter discussie gesteld. Elke pedagogisch medewerker heeft eigen normen en waarden en een uniek referentiekader (Zwiep, 2005). Generaties tussen collega's of pedagogisch medewerker en kind spelen ook mee. Een generatiekloof kan ervoor zorgen dat er een confrontatie ontstaat tussen normen en waarden van beide personen (Enzlin, 1996).

Er is een themacompetentie ontwikkeld naar aanleiding van het rapport van de Commissie-Samson. De themacompetentie heeft de naam 'Omgaan met seksuele ontwikkeling, seksueel risicogedrag en seksueel misbruik'. In deze themacompetentie staat waar een pedagogisch medewerker aan moet voldoen (Kleine & Beijer, 2013).

Doorvragen:

- kennis
- zelfinzicht, eigen waarden en normen
- gespreksvoering
- sociale regels leren
- bewust van risico's

Kom verder. Saxion.

saxion.nl

- themacompetentie? → vragen of ze hier mee werken? Of moeten wij dit zelf concluderen n.a.v. de antwoorden?

ordenen in:

- kennis
- vaardigheden
- houding

Welke voorwaarden zijn er voor seksuele opvoeding? (Met deze vraag kunnen wij antwoord geven op praktijkdeelvraag 1 en 2. Het is belangrijk dat er goed materiaal beschikbaar is om vorm te kunnen geven aan seksuele opvoeding. Daarnaast is de ervaring van het bespreken van pedagogisch medewerkers ook van invloed en van belang op het bespreekbaar maken van seksuele opvoeding).

Bij de opvoeding speelt interactie tussen cliënt en pedagogisch medewerker een belangrijke rol. De interactie kan op verschillende manieren worden vormgegeven. Voordat duidelijk gemaakt wordt welke omgangsvormen ongewenst zijn, is het van belang om te weten welke omgangsvorm gewenst is. De wettelijke positie van professional en cliënt verschilt. Het is daarom goed om omgangsregels vast te stellen. Het doel van deze regels is het creëren van een sociaal en veilig klimaat waarin alle betrokkenen zich geaccepteerd en gerespecteerd voelen en waar zij zich prettig en veilig voelen (Brants, Lammers, Goes, 2011). Omgangsregels en structuur dragen bij aan een goed pedagogisch leefklimaat. Een veilig klimaat draagt bij aan de onderlinge interactie en atmosfeer. Zijn zowel de onderlinge interactie als atmosfeer op de groep goed dan is dit ook van invloed op een goed pedagogisch leefklimaat (Knort, 2005; Bruininks, 2006; Jongepier, Struijk & Van der Helm, 2010; Van der Helm, 2011; Boendermaker et al., 2013).

Enzlin (1996) zegt dat de rol en houding die pedagogisch medewerkers aannemen van invloed is wat er wel en niet besproken wordt op de groep. Op de leefgroep zijn de pedagogische medewerkers degenen die een rol spelen als het gaat om relationele en seksuele vorming. Echter roept het onderwerp ambivalentie op: Men wil wel, maar kan niet. Enzlin schrijft dit toe aan verschillende factoren. Zo wordt de eigen visie van de pedagogisch medewerker ter discussie gesteld. Elke pedagogisch medewerker heeft eigen normen en waarden en een uniek referentiekader (Zwiep, 2005). Generaties tussen collega's of pedagogisch medewerker en kind spelen ook mee. Een generatiekloof kan ervoor zorgen dat er een confrontatie ontstaat tussen normen en waarden van beide personen (Enzlin, 1996).

- leefklimaat/sfeer op de groep
- omgangsregels → creëren van sociaal en veilig klimaat
- bewustzijn wat normaal is, kan verschillen per cliënt
- kennis en vaardigheden
- eigen referentiekader, normen en waarden
- materiaal
- methoden
- themacompetentie

Ordenen in:

Kom verder. Saxion.

saxion.nl

- team
- pedagogisch medewerker
- organisatie

Bij alle vragen door vragen hoe ze het ervaren maar vooral wat ze er van vinden.
Tevens vragen hoe ze het graag zouden willen.

Kom verder. Saxion.

[saxion.nl](https://www.saxion.nl)

GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING

Ik

(naam deelnemer)

A. J. J. J. J.

stem toe mee te doen aan een onderzoek dat uitgevoerd wordt door
(naam onderzoeker)

Ronit Wesselink, Kirsten Oude Alink, Maud Kreuwel en Margriet Braun

Ik ben me ervan bewust dat deelname aan dit onderzoek met als titel

Seksuele opvoeding in de jeugdzorg

geheel vrijwillig is. Ik kan mijn medewerking op elk tijdstip stopzetten en de gegevens die verkregen zijn uit dit onderzoek terugkrijgen, laten verwijderen uit de database, of laten vernietigen.

De volgende punten zijn aan mij uitgelegd:

1. Het doel van dit onderzoek is

Te horen hoe pedagogisch medewerkers vorm geven aan seksuele opvoeding in de leefgroep.

Deelname aan dit onderzoek zal meer inzicht geven omtrent

de wijze waarop pedagogisch medewerkers en jongeren die in een leefgroep wonen aandacht hebben voor de normale seksuele ontwikkeling

2. Er zal mij gevraagd worden

Deel te nemen aan een groepsgesprek. Hier wordt mij gevraagd om antwoord te geven op een reeks vragen. Het gaat niet om goed of fout, maar om meningen. Er zijn geen foute antwoorden.

3. Het hele onderzoek zal ongeveer **120** minuten duren.

4. De gegevens die verkregen zijn uit dit onderzoek zullen vertrouwelijk worden behandeld en kunnen daarom niet bekend gemaakt worden op een individuele identificeerbare manier. De gegevens worden anoniem gerapporteerd en zijn alleen voor de onderzoeker(s) beschikbaar.

5. De onderzoeker zal alle verdere vragen over dit onderzoek beantwoorden, nu of gedurende het verdere verloop van het onderzoek.

6. Het groepsgesprek wordt opgenomen om te zorgen dat er geen belangrijke informatie verloren gaat. Deze opname wordt gewist, nadat de interviews zijn uitgetypt. De uitgetypte versies worden alleen ingezien door de genoemde onderzoekers.

7. Na het gesprek wordt een samenvatting opgestuurd zodat de deelnemers kunnen controleren of er een correcte weergave is van het gevoerde gesprek.

Datum:

Handtekening onderzoeker:

11-5-16

[Handtekening]

Datum:

Handtekening participant:

11 mei 2016

Caroline Rodriguez